

Hrvatski zavod za javno zdravstvo

**Europsko istraživanje
o pušenju, pijenju i
uzimanju droga među učenicima
ESPAD**

*The European School Survey Project on
Alcohol and Other Drugs*

**Prikaz hrvatskih nacionalnih
rezultata 2015. godine**

Zagreb, 2016.

Hrvatski zavod za javno zdravstvo

**Europsko istraživanje o pušenju,
pijenju i uzimanju droga među
učenicima**

ESPAD

*The European School Survey Project on Alcohol
and Other Drugs*

Prikaz hrvatskih nacionalnih rezultata

2015. godine

Zagreb, 2016.

Europsko istraživanje o pušenju, pijenju i uzimanju droga među učenicima - ESPAD

The European School Survey Project on Alcohol and Other Drugs

Prikaz hrvatskih nacionalnih rezultata 2015. godine

-

Izdavač

Hrvatski zavod za javno zdravstvo

Rockefellerova 7

10000 Zagreb

www.hzjz.hr

-

Urednik

doc. dr. sc. **Krunoslav Capak**, prim. dr. med.

Autori

dr. sc. **Iva Pejnović Franelić**, dr. med.

Martina Markelić, prof. sociologije

dr. sc. **Ljiljana Muslić**, prof. psihologije

doc. dr. sc. **Sanja Musić Milanović**, dr. med.

dr. sc. **Ivana Pavić Šimetin**, dr. med.

dr. sc. **Dijana Mayer**, dr. med.

Diana Jovičić Burić, dr. med.

-

ISBN 978-953-7031-60-2

CIP zapis je dostupan u računalnome katalogu Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu pod brojem 000950555.

-

Grafička priprema

Mario Hemen, ing.

SADRŽAJ

UVOD	4
METODOLOGIJA	6
Uzorkovanje	7
Provedba istraživanja	7
Terenski dio	8
Opis uzorka	9
REZULTATI	10
Pokazatelji uporabe sredstava ovisnosti	10
PUŠENJE	10
ALKOHOL	19
ILEGALNE DROGE	39
INHALANTI	46
NOVE PSIHOAKTIVNE/OPOJNE TVARI	47
LIJEKOVI (TRANKVILIZATORI/SEDATIVI, LIJEKOVI PROTIV BOLOVA)	49
UPORABA INTERNETA, IGRANJE IGRICA, KOCKANJE	51
DOSTUPNOST - POSLJEDICE – POLICY	59

ZAHVALA

Zahvaljujemo na potpori Ministarstvu zdravstva, Ministarstvu znanosti i obrazovanja, te svim školama koje su sudjelovale u istraživanju

UVOD

Europsko istraživanje o pušenju, pijenju alkohola i uzimanju droga među učenicima (European School Survey Project on Alcohol and Other Drugs – ESPAD) je međunarodno istraživanje koje se od 1995. godine svake četiri godine provodi među 15-16 godišnjacima u tridesetak europskih zemalja, uključujući Hrvatsku.

Temeljni cilj ESPAD istraživanja je prikupljanje standardiziranih, međunarodno usporedivih podataka o pušenju cigareta, pijenju alkohola i uporabi psihoaktivnih droga među 15-16 godišnjacima u europskim zemljama, kao i sagledavanje čimbenika koji utječu na ta ponašanja. Rezultati se mogu provjeriti ponovljenim istraživanjem istom metodologijom i na jednako odabranoj populaciji. Istraživanje provedeno 2015. godine uključivalo je prikupljanje podataka i o drugim potencijalno rizičnim ponašanjima mladih (internet, igranje igrice, kockanje).

Prva ESPAD studija provedena je 1995. godine u 26 zemalja Europe, na poticaj Pompidou grupe Vijeća Europe, kao epidemiološka studija raširenosti uporabe duhana, alkohola i droga među mladima. Hrvatska u ESPAD istraživanju sudjeluje od prve njegove provedbe. Rezultati ESPAD istraživanja koriste se u godišnjoj publikaciji European Monitoring Centre for Drug and Drug Addiction (EMCDDA), Centra za praćenje ovisnosti o drogama u Europi, smješten u Lisabonu (Portugal), kao službeno istraživanje o uporabi droga među adolescentima. Važnost i opravdanost ovog istraživanja svojom potporom naglasili su Europski centar za praćenje droga i ovisnosti o drogama (EMCDDA), Pompidou grupa Vijeća Europe, Švedsko vijeće za alkohol, dok Ministarstvo zdravstva RH i Ministarstvo znanosti i obrazovanja RH pružaju potporu provođenju istraživanja u srednjim školama u Republici Hrvatskoj.

Koordinator ESPAD istraživanja u Republici Hrvatskoj je Hrvatski zavod za javno zdravstvo. Glavni istraživač 2015. godine je dr. sc. Iva Pejnović Franelić, dr. med., a istraživački tim čine Martina Markelić, prof. sociologije; dr. sc. Ljiljana Muslić, prof. psihologije; Irena Rojnić Palavra, dr. med.; doc. dr. sc. Sanja Musić Milanović, dr. med.; dr. sc. Ivana Pavić Šimetin, dr. med.; Mario Hemen, ing. i dr. sc. Dijana Mayer, dr. med.

U pripreмној фази истраживања 2015. године као главни истраживач судјеловала је прим. др. sc. Marina Kuzman, проф. v. š., др. med., која је водила и све претходне валове истраживања.

Међународна публикација под насловом ESPAD Report 2015: Results from the European School Survey Project on Alcohol and Other Drugs доступна је на веб адреси <http://www.espad.org/report/summary>, те садржи детаљне информације о истраживању као и податке који омогућају упоребду међу земљама које су судјеловале у истраживању.

METODOLOGIJA

Од почетка ESPAD истраживања испитаници су дефинирани као ученици који похађају редовиту школу и који у години истраживања навршавају 16 година. У Републици Хрватској та генерација ученика похађа прве и друге разреде средње школе. Стога је ESPAD истраживање у Хрватској проведено на националном репрезентативном узorku ученика у првим и другим разредима средњих школа.

Према службеним приопћењима Државног завода за статистику из 2015. и 2014. године с податцима о средњошколском и основношколском образовању¹, 97 % популације шеснаестогодишњака је у редовном школовању. Истраживањем (први и други разреди средњих школа) је било обухваћено 94 % популације, док остатак ученика (6 %) још увијек похађа основну школу или се налази у вишим разредима средње школе.

¹ http://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2015/08-01-03_01_2015.htm;
http://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2014/08-01-02_01_2014.htm

Uzorkovanje

Za izbor ispitanika koristili smo slučajni stratificirani uzorak. Jedinica uzorkovanja je bio razred unutar pojedine vrste srednjoškolskog programa obrazovanja.

Razredi su se birali metodom slučajnog odabira. Kako bi se sačuvala struktura srednjoškolskog obrazovanja, sačinjene su tri odvojene liste razreda prema vrsti srednjoškolskog obrazovanja (gimnazije, četverogodišnji tip školovanja i trogodišnji tip školovanja), te je metodom slučajnih brojeva odabran potreban broj razreda proporcionalan ukupnom broju učenika unutar pojedinog stratuma. Osim liste razreda koji su odabrani u uzorak, istom metodom su odabrani i rezervni razredi koji se koriste ukoliko neka škola odbije sudjelovati u istraživanju. Razredi su birani s popisa razreda Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta prema rednom broju razreda.

Provedba istraživanja

U svrhu boljeg odaziva odabranih škola, odnosno razreda, hrvatski istraživački tim ESPAD-a je prethodno predstavio ESPAD istraživanje i njegove rezultate iz vala istraživanja 2011. godine na sastanku ravnatelja srednjih škola koji se održao u siječnju 2015. godine u Opatiji u organizaciji Nacionalnog centra za vanjsko vrednovanje. Ravnatelji su upoznati s istraživanjem, rezultatima prijašnjih istraživanja, te su bili obaviješteni da će ih se možda kontaktirati ukoliko razred ili razredi iz njihovih škola budu odabrani u nacionalni uzorak. Navedeno se pokazalo korisnim kada je u pitanju prepoznavanje samog istraživanja, te odaziv na sudjelovanje u istom.

Prema uobičajenom protokolu provedbe istraživanja u Hrvatskoj, odabrani razredi, odnosno škole u kojima se nalaze, bile su kontaktirane telefonskim putem. Članovi istraživačkog tima su u telefonskom kontaktu s ravnateljima škola predstavili istraživanje, elektroničkim putem im poslali sve potrebne suglasnosti i informativne materijale o ESPAD istraživanju, te ih zamolili da obavijeste roditelje i zatraže njihov pasivan pristanak.

Suglasnost roditelja je tražena u skladu s Etičkim kodeksom istraživanja s djecom (Ajduković, Kolesarić, 2003.). Roditelji su o istraživanju bili obaviješteni pisanim putem. Oni koji nisu bili suglasni sa sudjelovanjem njihovog djeteta u istraživanju svojim su potpisom na pismenu obavijest iskazali svoje odbijanje. Ispitanici (učenici) su također mogli odbiti sudjelovanje u istraživanju, o čemu su prethodno usmeno informirani uputom od strane provoditelja istraživanja, kao i pismenom uputom na početku anketnog upitnika. Roditeljsku suglasnost je odbilo dati 95 roditelja, ne navodeći razloge zbog kojih ne žele da njihova djeca sudjeluju u istraživanju.

Terenski dio istraživanja je proveden u odabranim srednjim školama u razdoblju od 7. - 23. ožujka 2015. godine.

Za prikupljanje podataka je korišten strukturirani međunarodno usuglašeni anketni upitnik kojeg su učenici individualno ispunjavali tijekom boravka u školi/razredu metodom papir-olovka.

Svi materijali potrebni za provođenje istraživanja su prethodno školama dostavljeni poštom, izuzev školama s područja Grada Zagreba, kojima su materijali za istraživanje dostavljeni osobno od strane članova istraživačkog tima.

Paketi s materijalima za provođenje istraživanja za pojedine škole su sadržavali sljedeće:

1. kuverte s individualnim upitnicima za svakog učenika na kojima je bilo označeno za koji razred su namijenjeni
2. upute za provoditelje istraživanja
3. informativni letak za roditelje s podacima o istraživanju na kojem su mogli navesti ukoliko ne žele da njihovo dijete sudjeluje u istraživanju
4. kuverte srednje veličine za samostalno pospremanje ispunjenih upitnika od strane učenika, kako bi dodatno osigurali anonimnost odgovora
5. razredno izvješće za prikupljanje podataka o provođenju istraživanja u razredu i provjeru kvalitete provedbe.

Anketiranje su provodili razrednici, profesori ili stručni suradnici u školi, u istraživački zadanom razdoblju, kada je to njima najbolje odgovaralo

prema obvezama i aktivnostima odabranih razreda, tijekom jednog školskog sata.

Posebno se pazilo na anonimnost učenika. Stoga je svaki učenik nakon ispunjavanja upitnika isti odložio u zasebnu kuvertu, zalijepio ju i predao provoditelju istraživanja.

Svaka škola je dobila detaljne upute o provedbi istraživanja, a za sva dodatna pitanja ESPAD tim je bio u potpunosti na raspolaganju.

Opis uzorka

Istraživanje ESPAD je 2015. godine provedeno na uzorku od 6488 učenika, od toga 3252 učenika prvih razreda i 3236 učenika drugih razreda srednjih škola (gimnazije, 4-godišnje i 3-godišnje).

Odaziv na istraživanje iznosio je 84,4 %, od toga 84,9 % u prvim razredima srednjih škola i 83,2 % u drugim razredima srednjih škola.

Prema vrsti srednjoškolskog obrazovanja, u ESPAD istraživanju 2015. godine su sudjelovale 33 škole gimnazijskog programa, 62 četverogodišnje i 39 trogodišnjih škola.

Vrsta škole/programa	Broj škola	Broj razreda
Gimnazija	33	65
4-godišnja	62	116
3-godišnja	39	76
Ukupno	134	257

Istraživanje nisu provele tri škole s ukupno 6 razreda zbog bolesti osoblja zaduženog za provođenje istraživanja. Raspodjela prema tipu obrazovanja nalazi se u tablici u nastavku.

Vrsta škole/programa	Broj škola	Broj razreda
Gimnazija	2	4
4-godišnja	1	2
3-godišnja		
Ukupno	3	6

Prema podacima prikupljenim u pojedinom razrednom izvješću, učenici su bili zainteresirani za ispunjavanje upitnika, te je tek nekoliko provoditelja istraživanja prijavilo manja ometanja tijekom ispunjavanja upitnika kao što su smijanje i glasno komentiranje pitanja. Neki učenici su komentirali dužinu upitnika iako je prema podacima prikupljenim o provođenju istraživanja u samo 18 razreda (7 %) bilo potrebno više od 45 minuta za ispunjavanje upitnika.

Ispunjeni upitnici i razredna izvješća su poštom vraćeni u Hrvatski zavod za javno zdravstvo, osobnom dostavom ili su bili preuzeti od članova ESPAD tima.

Protokol ESPAD istraživanja u analizu podataka uključuje učenike koji su u kalendarskoj godini istraživanja navršili 16 godina, te su prema navedenoj definiciji ESPAD uzorka u analizu podataka uključeni samo navedeni učenici (N=2558).

REZULTATI

Pokazatelji uporabe sredstava ovisnosti

U razdoblju odrastanja dio mladih upušta se u različita rizična ponašanja eksperimentirajući s cigaretama, alkoholom i drugim psihoaktivnim tvarima. Nerijetko je prisutno nekoliko različitih rizičnih ponašanja što može dovesti do kratkotrajnih, ali i dugotrajnih posljedica na njihovo tjelesno i psihičko zdravlje.

PUŠENJE

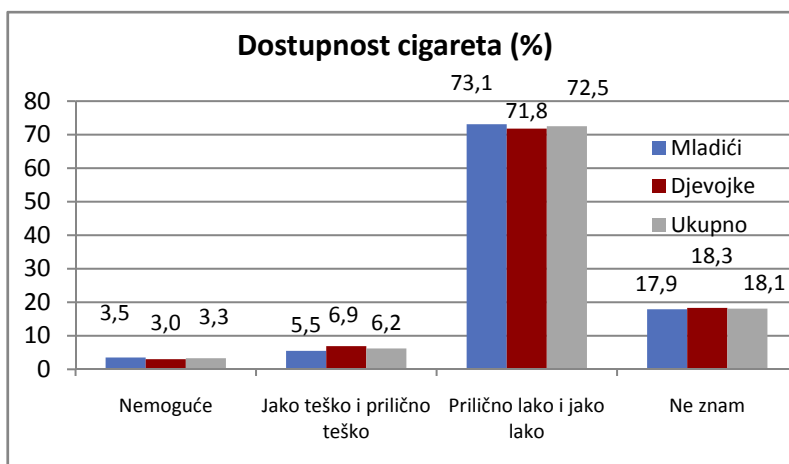
Pušenje je izrazito štetna životna navika kojom pušači ugrožavaju vlastito zdravlje i zdravlje svih koji ih okružuju. Pušenje cigareta je javnozdravstveni problem i jedan od vodećih uzroka pobola u Republici Hrvatskoj. Rizik je posebno visok u djece koja započinju pušiti prije 15. godine života, jer se plućne alveole razvijaju i do 25. godine života.

Prema Zakonu o ograničavanju uporabe duhanskih proizvoda (NN 128/1999, 55/2000, 125/2008, 55/2009 – ispravak, 119/2009, 94/13), u

Hrvatskoj je zabranjena prodaja duhanskih proizvoda mlađima od 18 godina, no postoji mnogo slučajeva kada osnovnoškolci puše duhanske proizvode od svoje trinaeste godine, što je tada jako štetno za zdravlje, mnogo više nego za zdravlje odraslog čovjeka.

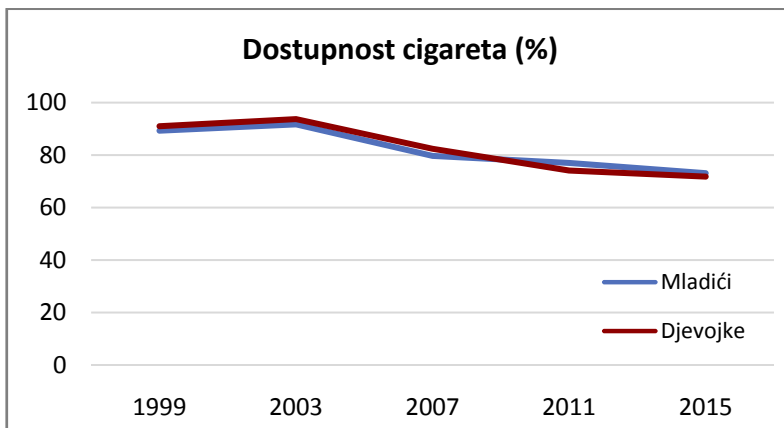
Dostupnost cigareta ispitana je pitanjem: „Što misliš koliko bi ti bilo teško nabaviti cigarete (duhana) kad bi to poželio/la?“

Ponuđeni odgovori bili su: „Nemoguće“, „Jako teško“, „Prilično teško“, „Prilično lako“, „Jako lako“, „Ne znam“.

Prema dobivenim rezultatima istraživanja, 72,5 % učenika (73,1 % mladića i 71,8 % djevojaka) izjasnilo se kako bi im prilično/jako lako bilo nabaviti cigarete kada bi to poželjeli, dok je svega 6,2 % učenika (5,5 % mladića i 6,9 % djevojaka) izjavilo da bi to bilo prilično/jako teško.

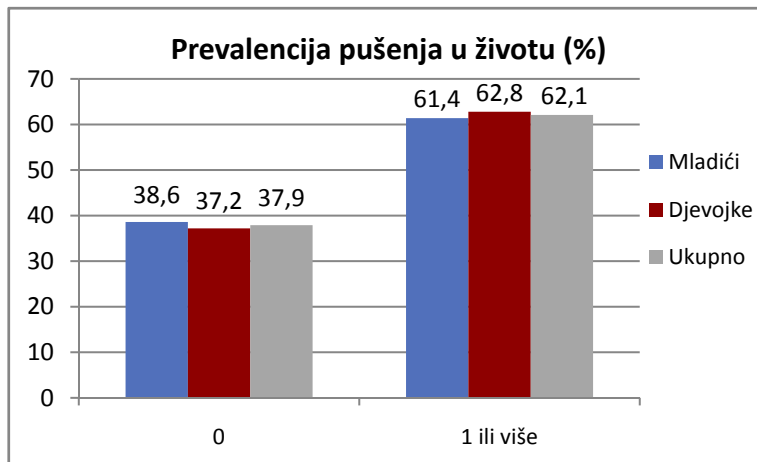
Uspoređujući razdoblje od 1999. godine do 2015. godine, možemo zaključiti kako je u Hrvatskoj zabilježeno lagano smanjenje dostupnosti cigareta mladima, odnosno smanjenje udjela mladića i djevojaka koji izjavljuju da lako ili vrlo lako mogu nabaviti cigarete. Tako je 1999. godine 89,3 % mladića i 91,0 % djevojaka izjavio kako lako ili vrlo lako mogu nabaviti cigarete, dok je 2015. godine to izjavilo 73,1% mladića i 71,8 % djevojaka.

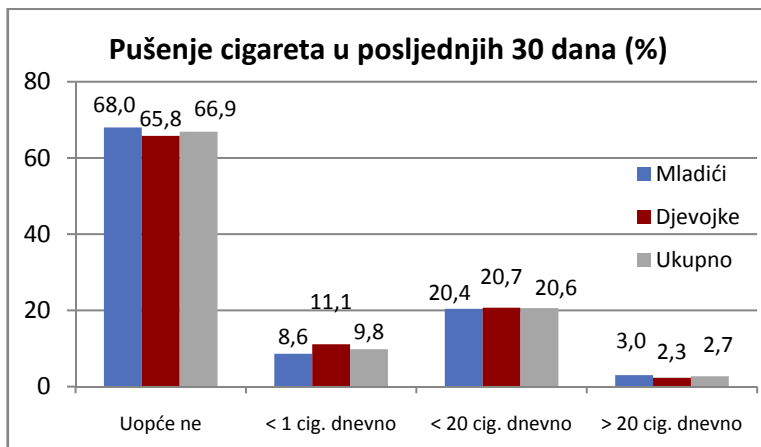

Izvor podataka: nacionalne ESPAD baze, Hrvatski zavod za javno zdravstvo

Prevalencija pušenja cigareta u životu istražena je pitanjem: „*Koliko si puta (ako jesi) u svom životu pušio/la cigarete?*“
 Ponuđeni odgovori bili su: „0“, „1-2“, „3-5“, „6-9“, „10-19“, „20-39“, „40 ili više“.

Prevalencija pušenja cigareta u posljednjih 30 dana istražena je pitanjem: „*Koliko si puta pušio/la cigarete U POSLJEDNJIH 30 DANA?*“
 Ponuđeni odgovori bili su: „Uopće ne“, „Manje od 1 cigarete na dan“, „1-5 cigareta na dan“, „6-10 cigareta na dan“, „11-20 cigareta na dan“, „Više od jedne kutije (20 cigareta) na dan“.

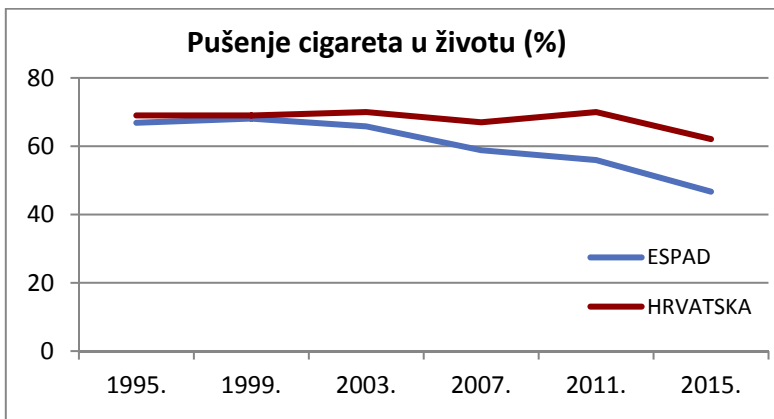

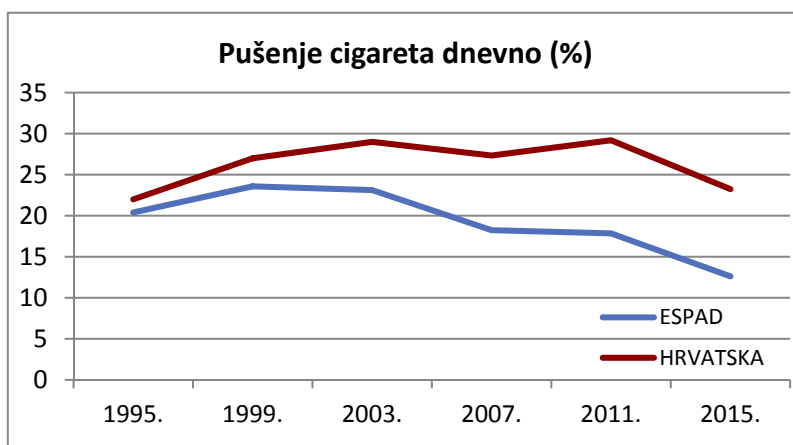
Jednom ili više puta u životu pušilo je 62,1 % učenika (61,4 % mladića i 62,8 % djevojaka). U posljednjih trideset dana 20,6 % učenika (20,4 % mladića i 20,7 % djevojaka) je izjavilo kako pušilo manje od 20 cigareta na dan. Više od jedne kutije (20 cigareta) pušilo je 2,7 % (3,0 % mladića i 2,3 % djevojaka).

Promatrajući ukupno razdoblje od 1995. do 2015. godine, u Hrvatskoj, kao i prosječno u zemljama uključenim u ESPAD istraživanje², bilježi se trend smanjenja udjela učenika koji izjavljuju da su najmanje jednom u životu pušili cigarete. Prosječno je u zemljama uključenim u ESPAD istraživanje vidljiv značajan pad, odnosno s 67 % u 1995. godini na 47 % mladih u 2015. godini koji su pušili najmanje jednom životu. U Hrvatskoj je pad znatno manji i iznosi 69 % u 1995. u odnosu na 62 % u 2015. godini. Prevalencija pušenja u životu je zastupljenija kod mladića nego kod djevojaka u zemljama sudionicama ESPAD istraživanja. Hrvatski podatci o životnoj prevalenciji pušenja su slijedili taj ESPAD trend do 2003. godine, kada je po prvi puta zabilježen veći udio djevojaka koje su izjavile da su najmanje jednom u životu pušile cigarete.

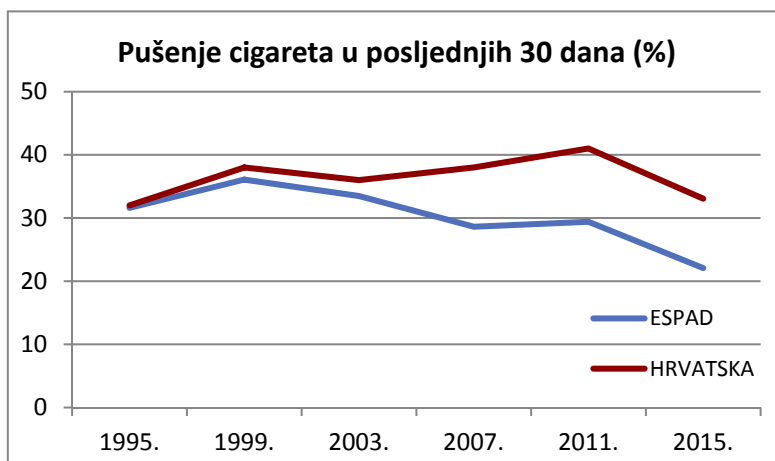
² U svim analizama trendova u dokumentu korišteni su podatci ESPAD prosjeka za 25 zemalja koje su sudjelovale najmanje u četiri vala istraživanja uključujući i istraživanje 2015. godine. Više o analizi trendova i tablicama po zemljama u međunarodnom izvještaju: http://www.espad.org/sites/espad.org/files/ESPAD_report_2015.pdf

U Hrvatskoj je zabilježeno 1 % više učenika koji svaki dan puše u 2015. godini nego 1995. godine (22 % 1995. godine i 23 % 2015. godine). Udjeli svakodnevnih pušača bili su viši od 1999. do 2011. godine nego 1995. i 2015. godine. Sličan trend, najprije porasta, a nakon toga pada udjela svakodnevnih pušača, zabilježen je i u drugim zemljama uključenim u ESPAD istraživanje. No trend smanjenja je u drugim zemljama jače izražen nego u Hrvatskoj, pa je 2015. godine prosječno u zemljama uključenim u ESPAD istraživanje 12 % mladih svakodnevno pušilo, odnosno 10 % manje nego u Hrvatskoj. Prosječno u zemljama uključenim u ESPAD istraživanje svakodnevno puši više mladića nego djevojkama. U Hrvatskoj je isto zabilježeno u prethodnim godinama provođenja istraživanja, dok su 2015. godine djevojke izjednačene s mladićima.

U pušenju u posljednjih 30 dana i u svakodnevnom pušenju zabilježeni su slični obrasci promjena tijekom vremena kako u Hrvatskoj tako i prosječno u zemljama uključenim u ESPAD istraživanje. U Hrvatskoj je zabilježeno 1 % više učenika koji su pušili u proteklih 30 dana u 2015. godini nego 1995. godine (32 % 1995. godine i 33 % 2015. godine), dok su udjeli mladih koji su pušili u proteklih 30 dana bili viši od 1999. do 2011. godine nego 1995. i 2015. godine. Sličan trend najprije porasta, a nakon toga pada udjela mladih koji su pušili unazad 30 dana zabilježen je prosječno i u zemljama uključenim u ESPAD istraživanje. No trend smanjenja je jače izražen nego u Hrvatskoj pa je 2015. godine prosječno u zemljama uključenim u ESPAD istraživanje 21 % mladih pušilo u posljednjih 30 dana, odnosno 12 % manje nego u Hrvatskoj.

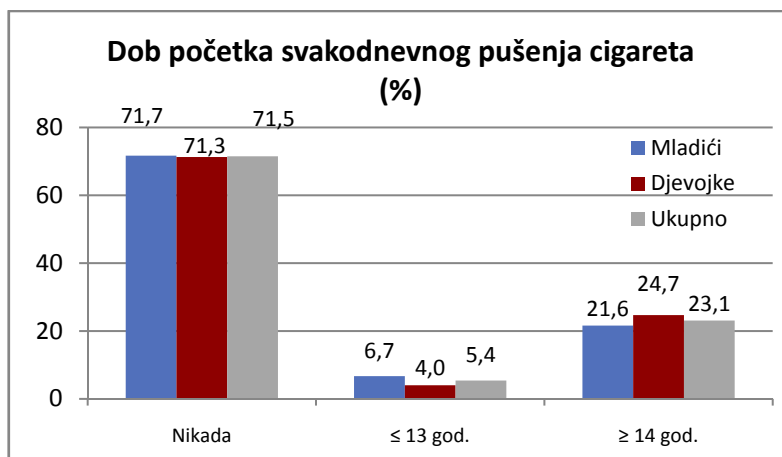
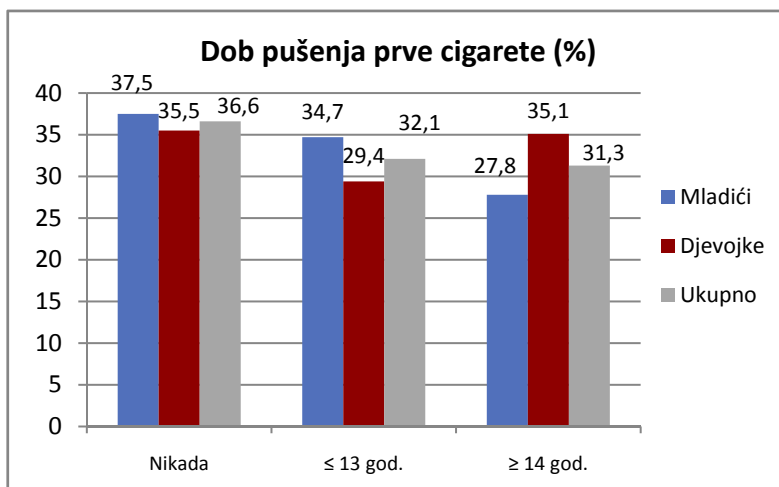
Početak pušenja povezan je sa željom mladih da iskazuju 'odrasla' ponašanja, te da se približe svojim uzorima koji puše, a na njih utječu i značajke mlade osobe, škola i šire okruženje. Međutim, najveću ulogu ipak imaju vršnjačke grupe, te roditelji, starija braća i sestre.

Rano eksperimentiranje, vršnjački pritisak, nedovoljna društvena podrška i nejasni roditeljski stavovi pogoduju ranom usvajanju pušačkih navika. Što osoba ranije započne pušiti, veći su izgledi za intenzivnije i dulje pušenje u odrasloj dobi.

Dob prvog pušenja cigareta i dob početka svakodnevnog pušenja cigareta istražena je pitanjima: „Kada si (ako si uopće) PRVI PUT

uradio/la sljedeće?“ Popušio/la prvu cigaretu (duhana); Počeo/la pušiti svaki dan bar jednu cigaretu.

Ponuđeni odgovori bili su: „Nikad“, „9 god ili manje“, „10 god“, „11 god“, „12 god“, „13 god“, „14 god“, „15 god“, „16 god ili više“.

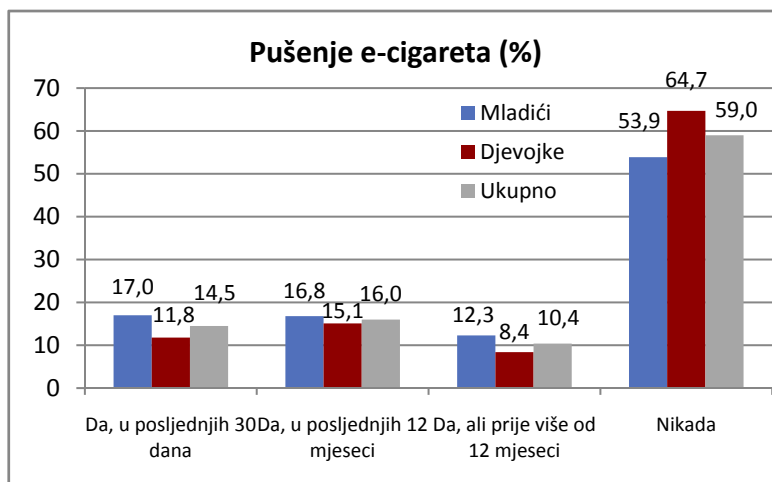

Do trinaest godina prvi puta je pušilo cigarete 32,1 % učenika (34,7 % mladića i 29,4 % djevojaka), dok je u dobi od četrnaest i više godina nešto manji udio učenika, 31,3% (27,8 % mladića i 35,1 % djevojaka), izjavio da je prvi puta pušio. U dobi od 14 i više godina svakodnevno je pušilo 23,1 % učenika (21,6 % mladića i 24,7 % djevojaka).

Prema definiciji Direktive Europskog parlamenta i Vijeća (D2014/40/EU) o usklađivanju zakona i drugih propisa država članica o proizvodnji, predstavljanju i prodaji duhana i srodnih duhanskih proizvoda, koja stavlja izvan snage Direktivu 2001/37/EZ, elektronička cigareta je proizvod koji se može koristiti za konzumaciju pare koja sadrži nikotin putem usnika ili bilo kojeg sastavnog dijela tog proizvoda, uključujući uložak, tank i uređaj bez uložka ili tanka. Elektroničke cigarete mogu biti potrošne, ponovo punjive putem spremnika za ponovno punjenje i tanka ili ponovno punjive pomoću uložaka za jednokratnu uporabu.

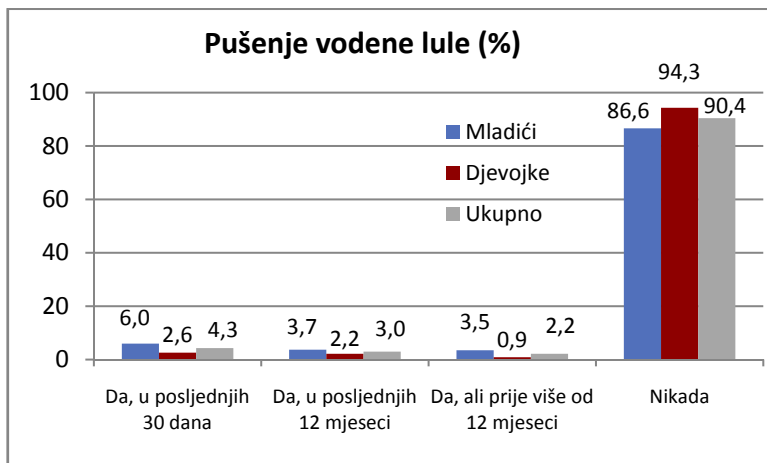
Prevalencija pušenja e-cigareta ispitivana je sljedećim pitanjem: „Jesi li ikada pušio/la e-cigarete (elektroničke cigarete)?“

Ponuđeni odgovori bili su: „Da, u posljednjih 30 dana“, „Da, u posljednjih 12 mjeseci“, „Da, ali prije više od 12 mjeseci“, „Nikada“.

Prema dobivenim rezultatima istraživanja 59,0 % učenika (53,9 % mladića i 64,7 % djevojaka) nikada nije pušilo e-cigarete. U posljednjih 12 mjeseci to je činilo 16,0 % učenika (16,8 % mladića i 15,1 % djevojaka), dok je 17,0 % mladića i 11,8 % djevojaka izjavilo kako je pušilo e-cigarete u posljednjih 30 dana.

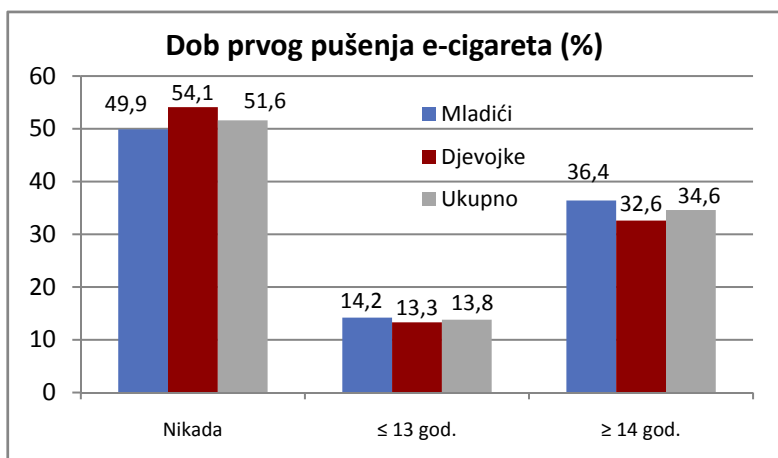
Prevalencija pušenja vodene lule ispitivana je pitanjem: „Jesi li ikada pušio/la vodenu lulu?“ Ponuđeni odgovori bili su: „Da, u posljednjih 30 dana“, „Da, u posljednjih 12 mjeseci“, „Da, ali prije više od 12 mjeseci“, „Nikada“.

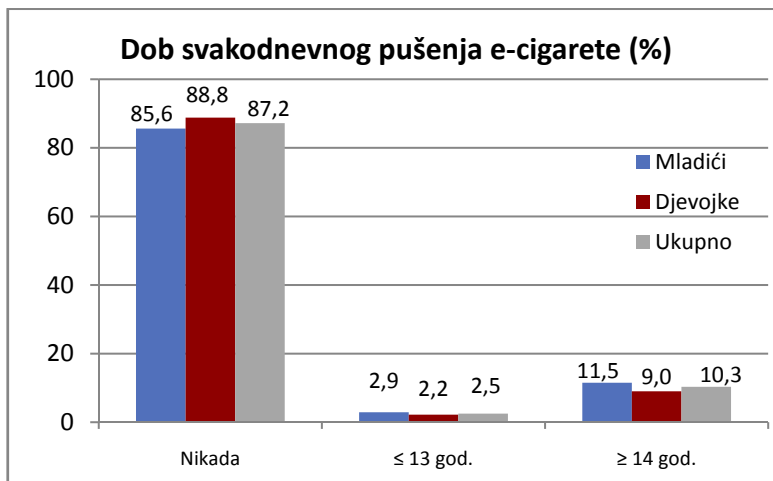

Vodenu lulu nikada nije pušilo 90,4 % učenika (86,8 % mladića i 94,3 % djevojaka). U posljednjih 12 mjeseci to je činilo 3,0 % učenika (3,7 % mladića i 2,2 % djevojaka), dok je 6 % mladića i 2,6 % djevojaka izjavilo kako je pušilo vodenu lulu u posljednjih 30 dana.

Dob prvog pušenja e-cigareta i dob početka svakodnevnog pušenja e-cigareta istražena je pitanjima: „Kada si (ako si uopće) PRVI PUT uradio/la sljedeće? Prvi put pušio/la e-cigaretu; Počeo/la pušiti e-cigaretu svaki dan.

Ponuđeni odgovori bili su: „Nikad“, „9 god ili manje“, „10 god“, „11 god“, „12 god“, „13 god“, „14 god“, „15 god“, „16 god ili više“.

Do trinaeste godine, e-cigarete je prvi puta pušilo 13,8 % učenika (14,2 % mladića i 13,3 % djevojaka), dok je u dobi od četrnaest i više godina izjavilo da je prvi puta pušilo skoro duplo više učenika 34,6 % (6,4 % mladića i 32,6 % djevojaka). U dobi od 14 i više godina svakodnevno je pušilo e-cigarete 10,3 % učenika (11,5 % mladića i 9 % djevojaka).

ALKOHOL

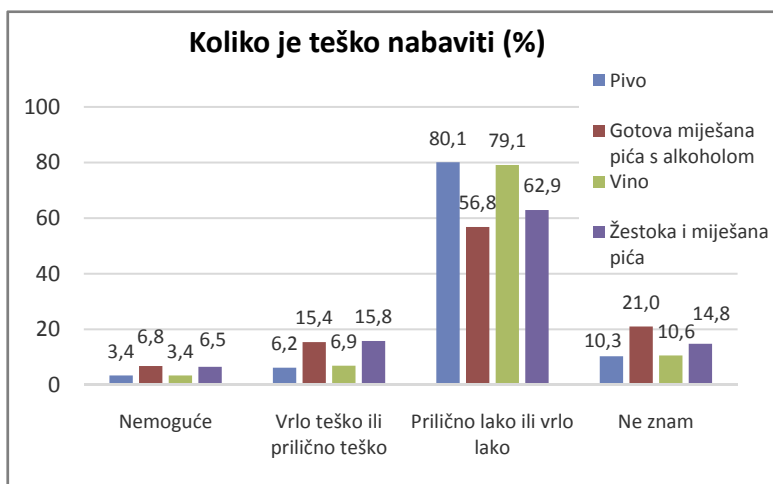
U Hrvatskoj je pijeње alkoholnih pića kulturološki prihvatljiv oblik ponašanja, prisutan kod mnogih obiteljskih i društvenih okupljanja. O njemu se rjeđe govori u kontekstu čimbenika rizika za nastanak bolesti i ozljeda.

O provođenju zakonskih odredbi zabrane prodaje i usluživanja alkoholnih pića maloljetnicima možemo raspravljati komentirajući rezultate odgovora na pitanja o dostupnosti alkoholnih pića. Na stupanj dostupnosti posredno ukazuje udio učenika koji je probao alkoholna pića, a izravno je dostupnost istraživana pitanjem o njihovoj predodžbi koliko bi im bilo teško ili lako nabaviti alkoholna pića.

Dostupnost alkoholnih pića istražena je pitanjem: „Što misliš koliko bi ti bilo teško nabaviti sljedeće, ako bi to želio/la?“ Pivo (ne uključuje

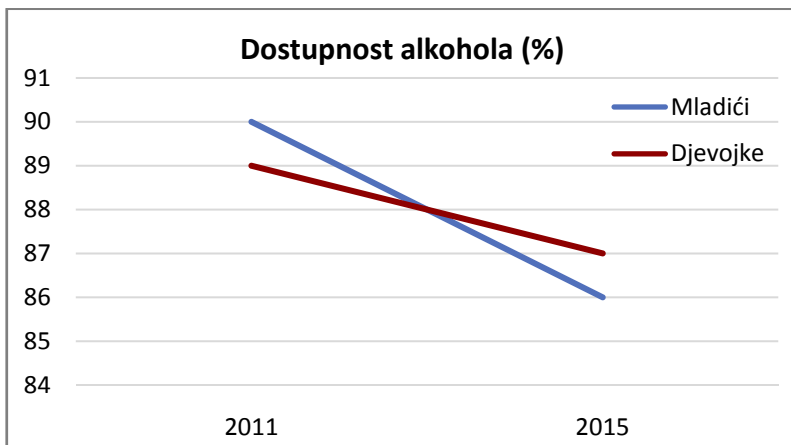
bezalkoholno pivo); gotova miješana pića s alkoholom (alcopops, npr. Bacardi Breezer, Smirnoff Twist); vino (uključuje „bambus“); žestoka i miješana pića (viski, konjak, rakija, rum-cola, juice-votka).

Ponuđeni odgovori bili su: „Nemoguće“, „Vrlo teško“, „Prilično teško“, „Prilično lako“, „Vrlo lako“, „Ne znam“.

Prema podacima istraživanja, učenici navode (86,6 %) kako bi prilično lako ili vrlo lako mogli nabaviti alkoholna pića, više djevojaka nego mladića (86,2 % mladića; 87,0 % djevojaka). Najviše njih 80,1 % moglo bi prilično lako ili vrlo lako nabaviti pivo, 79,1 % vino, 62,9 % žestoka i miješana pića, a 56,8 % gotova miješana pića s alkoholom.

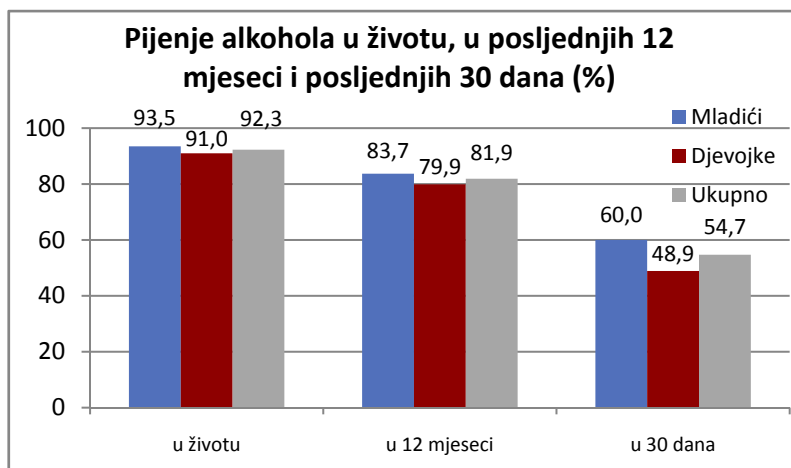
U 2015. u odnosu na 2011. godinu u Hrvatskoj je zabilježeno lagano smanjenje dostupnosti alkohola mladima, odnosno smanjenje udjela mladića i djevojaka koji izjavljuju da bi lako ili vrlo lako mogli nabaviti alkohol kada bi to poželjeli s 89 % u 2011. godini na 87 % u 2015. godini. Dostupnost alkohola je i nadalje vrlo visoka iako je regulirana zakonima koji zabranjuju prodaju i usluživanje alkohola maloljetnicima. Promatrajući prikazana razdoblja vidljivo je kako je trend smanjenja dostupnosti izraženiji kod mladića. Hrvatska se 2015. godine nalazi čak nešto više iznad prosjeka ostalih zemalja nego što je bila 2011. godine (Hrvatska je 9 % iznad prosjeka ostalih zemalja u 2015., a 8 % iznad prosjeka ostalih zemalja u 2011.).

Izvor podataka: nacionalne ESPAD baze, Hrvatski zavod za javno zdravstvo

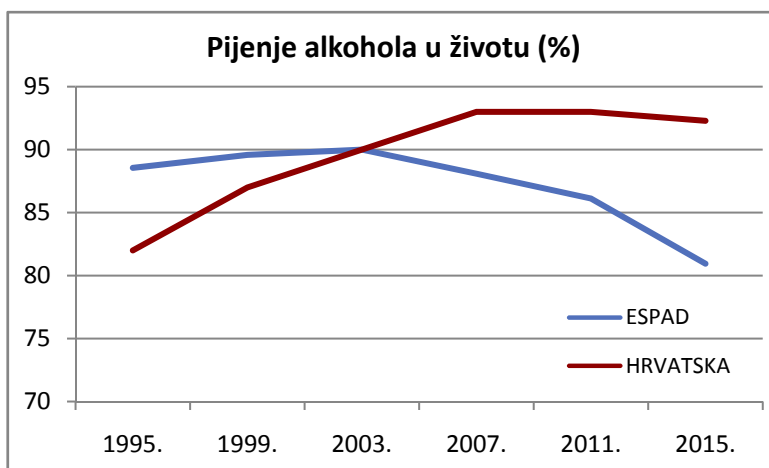
Prevalencija konzumacije alkoholnih pića u ovom istraživanju ispitivana je s nekoliko pitanja: „U koliko si prilika (ako jesi) pio/la alkoholna pića?“ U životu; u posljednjih 12 mjeseci; u posljednjih 30 dana.

Ponuđeni odgovori bili su: „0“, „1-2“, „3-5“, „6-9“, „10-19“, „20-39“, „40 ili više puta“.

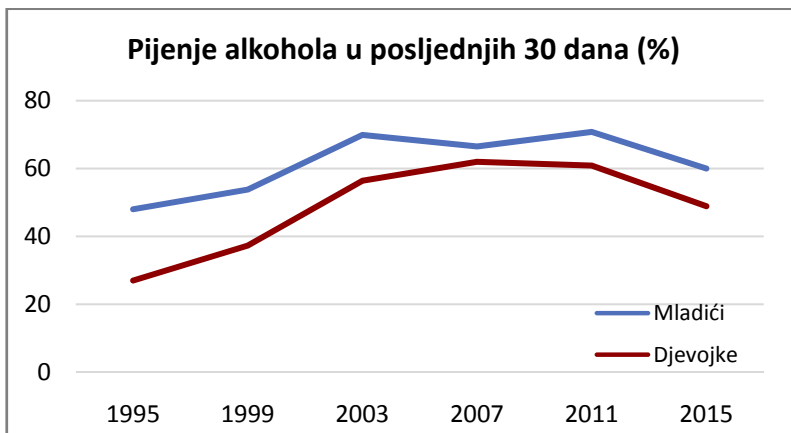

Prema dobivenim rezultatima istraživanja, 92,3 % učenika (93,5 % mladića i 91,0 % djevojaka) je u životu pilo alkohol. U posljednjih 12 mjeseci to je činilo 81,9 % učenika (83,7 % mladića i 79,9 % djevojaka), dok je 60 % mladića i 48,9 % djevojaka, odnosno ukupno 54,7 % učenika izjavilo kako je pilo alkohol u posljednjih 30 dana.

Ukupno promatrajući razdoblje od 1995. do 2015. godine, u Hrvatskoj je zabilježen trend porasta udjela mladih koji su najmanje jednom u životu pili alkohol. Prosječno je u zemljama uključenim u ESPAD istraživanje zabilježen suprotan trend, odnosno trend smanjenja. Hrvatska je bila ispod prosjeka 1995. i 1999., izjednačena s prosjekom 2003. godine, dok je od 2007. iznad prosjeka. U Hrvatskoj i prosječno u zemljama uključenim u ESPAD istraživanje, alkohol je tijekom života pilo više mladića nego djevojaka.

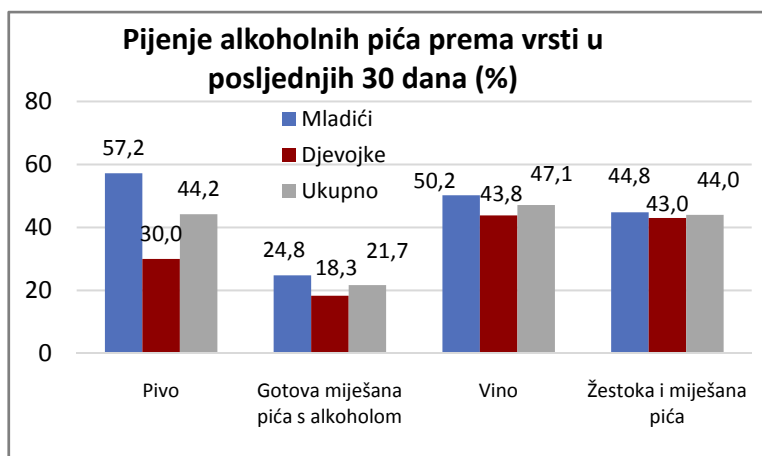
Ukupno promatrajući razdoblje od 1995. do 2015. godine, u Hrvatskoj je zabilježen trend porasta udjela mladih koji su pili alkohol u posljednjih 30 dana. U Hrvatskoj je najmanje jednom u posljednjih 30 dana alkohol pilo više mladića nego djevojaka (1995. godine mladići 48,0 %, a djevojke 27,0 %; 2015. godine mladići 60,0 %, a djevojke 48,9 %). U razdoblju od 2011. godine do 2015. godine bilježimo silazni trend u pijenju alkohola u posljednjih 30 dana za oba spola.

Informaciju koje vrste alkoholnih pića šesnaestogodišnjaci više, a koje manje konzumiraju dobili smo odgovorima na pitanje: „*Prisjeti se POSLJEDNJIH 30 DANA. U koliko prilika si pio/la jedno od nabrojanih pića (ako jesi)?*“ Pivo (ne uključuje bezalkoholno pivo); gotova miješana pića s alkoholom (alcopops npr. Bacardi Breezer, Smirnoff Twist); vino (uključuje „bambus“); žestoka i miješana pića (viski, konjak, rakija, rum-cola, juice-votka, koktel).

Ponuđeni odgovori bili su: „0“, „1-2“, „3-5“, „6-9“, „10-19“, „20-39“, „40 ili više puta“.

Prikazani su rezultati za one mladiće i djevojke koji su **barem u jednoj prilici u posljednjih 30 dana** pili neko od nabrojanih pića.

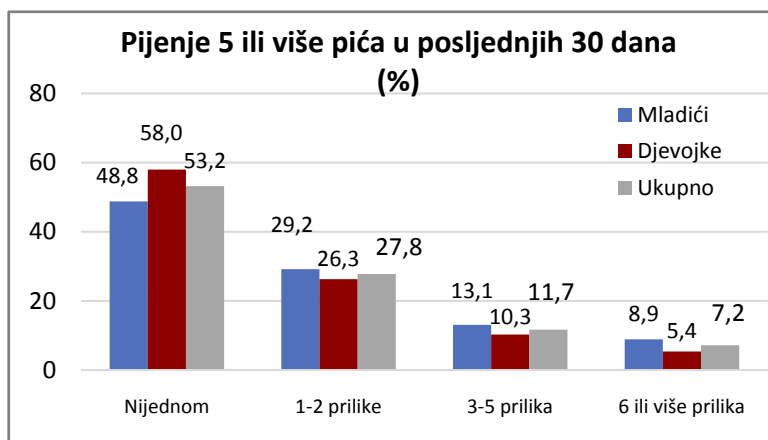

Podatci o vrsti pića koje su učenici pili u posljednjih 30 dana govore da su mladići najčešće konzumirali pivo (57,2 %), zatim vino (50,2 %) pa žestoka i miješana pića (44,8 %), te gotova miješana pića s alkoholom (24,8 %). Najviše djevojaka u posljednjih 30 dana konzumiralo je vino (43,8 %), zatim žestoka i miješana pića (43,0 %) pa pivo (30,0 %), te gotova miješana pića s alkoholom (18,3 %).

Posebno zabrinjava prisutan obrazac pijenja mladih ispijajući pet i više alkoholnih pića u jednoj prigodi, što se smatra ekscesivnim epizodičnim pijenjem.

Prevalencija pijenja pet ili više pića istražena je pitanjem: „Razmisli o POSLJEDNJIH 30 DANA. U koliko si prilika (ako jesi) popio/la pet ili više pića?“ Piće znači čaša/boca/limenka piva (0,3 do 0,5 litara), 2 čaše/boce gotovih miješanih pića (oko pola litre), čaša vina (oko 1,5 dl), čaša žestokog pića (0,3 do 0,5 dl) ili miješano piće.

Ponuđeni odgovori bili su: „Nijednom“, „1“, „2“, „3-5“, „6-9“, „10 ili više prilika“.

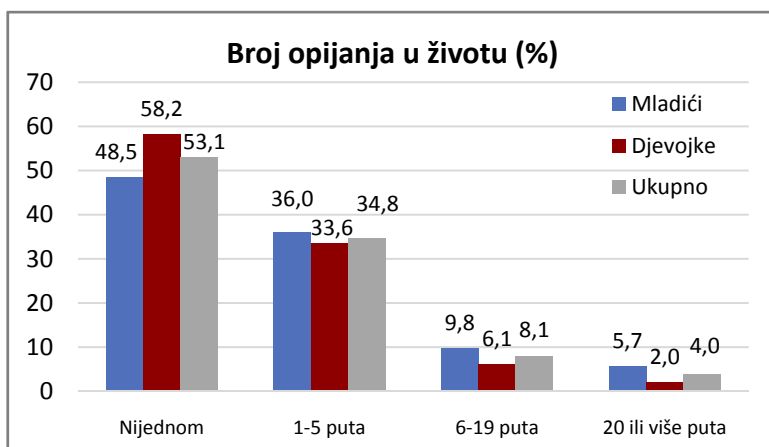

U posljednjih 30 dana 46,8 % učenika (51,2 % mladića; 42 % djevojaka) izjavilo je kako je pilo pet ili više pića najmanje jednom. Mladići su takav način konzumacije alkoholnih pića koristili češće u odnosu na djevojke. 7,2 % učenika izjavilo je da je u posljednjih mjesec dana koristilo takav način konzumacije alkoholnih pića u 6 ili više prilika.

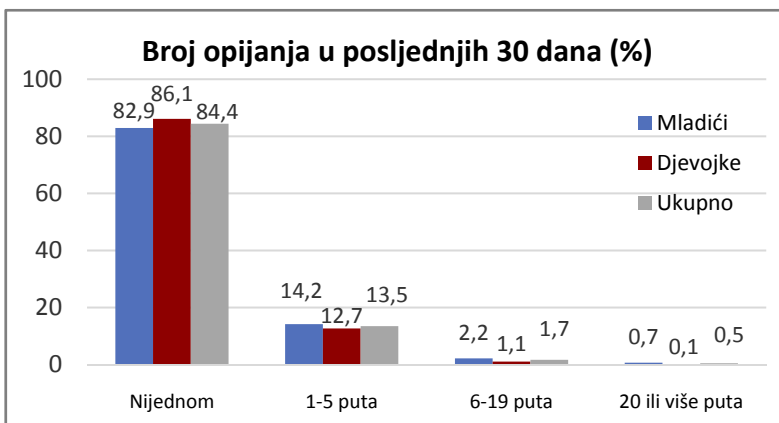
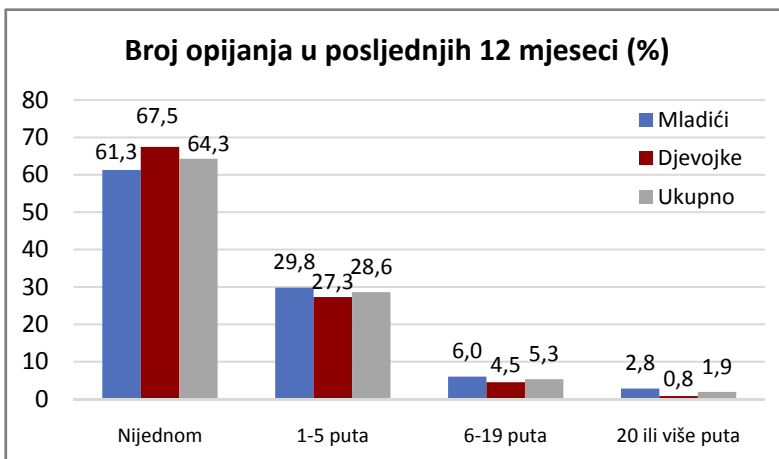
Utjecaj alkohola na naš organizam razlikuje se, između ostalog, i ovisno o količini popijenog alkohola, udjelu alkohola u nekom piću, načinu i učestalosti konzumacije, specifičnostima svakog organizma itd.

Pojavnost opijanja istražena je pitanjem: „Koliko si se puta (ako si uopće) opio/la ili bio/la pod jakim utjecajem alkoholnog pića, tako da si nesigurno hodao/la, nisi bio/la u stanju pravilno govoriti, povraćao/la ili se ne sjećaš što se događalo?“ U životu; posljednjih 12 mjeseci; posljednjih 30 dana.

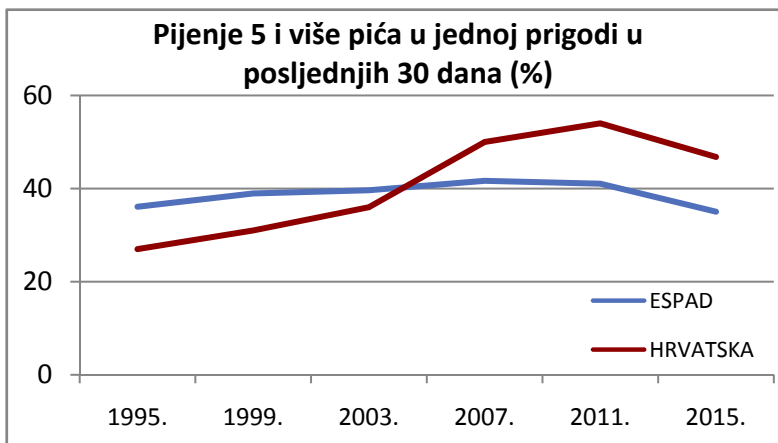
Ponuđeni odgovori bili su: „0“, „1-2“, „3-5“, „6-9“, „10-19“, „20-39“, „40 ili više puta“.

U dobi od 16 godina, 46,9 % učenika, gotovo polovica, je u životu iskusila pijanstvo. 34,8 % učenika je do te dobi imalo jedno do pet takvih iskustava u životu, dok je 4 % učenika pijanstvo iskusilo 20 ili više puta. U posljednjih godinu dana opilo se njih 35,7 %, više mladića nego djevojaka (38,7 % mladića i 32,5 % djevojaka), a u posljednjih 30 dana izjavilo je kako je bilo pijano njih 15,6 %.

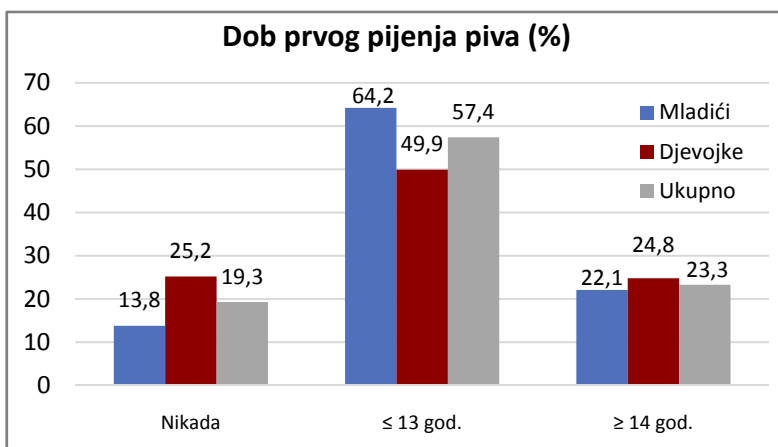
Od 1995. do 2015. godine u Hrvatskoj je zabilježen trend porasta udjela mladih koji su pili pet i više pića u jednoj prigodi u posljednjih 30 dana s posebno velikim skokom od 2003. do 2011. godine i laganim smanjenjem u 2015. godini. Prosječno, u zemljama uključenim u ESPAD istraživanje zabilježena je stagnacija u ovom pokazatelju. Kao i u pijenju ikad u životu i u posljednjih 30 dana, i u ovom pokazatelju Hrvatska je bila ispod prosjeka 1995. i 1999., izjednačena s prosjekom 2003. godine, dok je od 2007. iznad ESPAD prosjeka. U Hrvatskoj i prosječno u zemljama uključenim u ESPAD istraživanje tome su više skloni mladići nego djevojke.

Kako je alkohol u našoj kulturi tradicionalno prisutan, nerijetko se do prvog doticaja s njim dolazi u djetinjstvu, u krugu obitelji i prijatelja.

Dob prvog pijenja piva istražena je pitanjem: „Kada si (ako si uopće) PRVI PUT uradio/la sljedeće? Pio/la pivo (najmanje jednu čašu).“

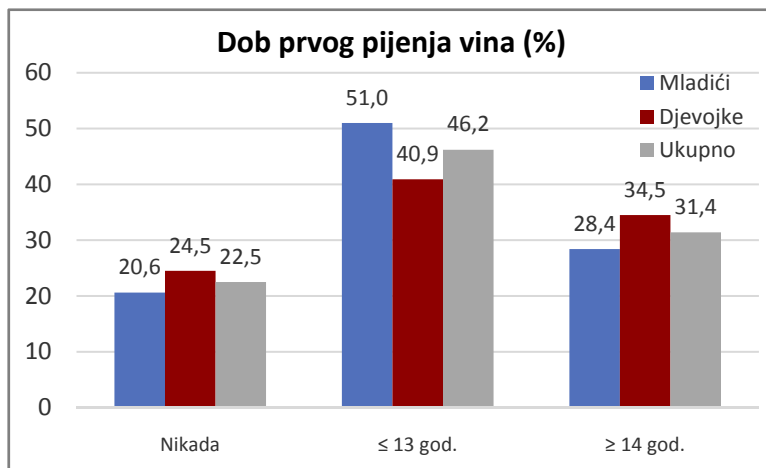
Ponuđeni odgovori bili su: „Nikad“, „9 god. ili manje“, „10 god“, „11 god“, „12 god“, „13 god“, „14 god“, „15 god“, „16 god ili više“.

Dobiveni rezultati pokazuju da je 57,4 % učenika izjavilo kako je pilo pivo u dobi od 13 godina ili ranije (64,2 % mladića i 49,9 % djevojaka).

Dob prvog pijenja vina istražena je pitanjem: „Kada si (ako si uopće) PRVI PUT uradio/la sljedeće? Pio/la vino (najmanje jednu čašu - uključuje „bambus“).“

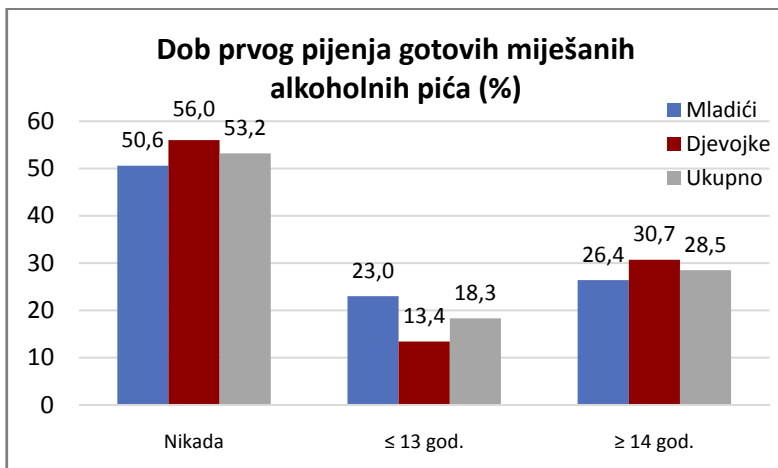
Ponuđeni odgovori bili su: „Nikad“, „9 god. ili manje“, „10 god“, „11 god“, „12 god“, „13 god“, „14 god“, „15 god“, „16 god ili više“.

Dobiveni rezultati pokazuju da je 46,2 % učenika izjavilo kako je pilo vino u dobi od 13 godina ili ranije (51,0 % mladića i 49,9 % djevojaka).

Dob prvog pijenja gotovih miješanih pića s alkoholom istražena je pitanjem: „Kada si (ako si uopće) PRVI PUT uradio/la sljedeće? Pio/la gotova miješana pića s alkoholom (alcopops npr. Bacardi Breezer, Smirnoff Twist).“

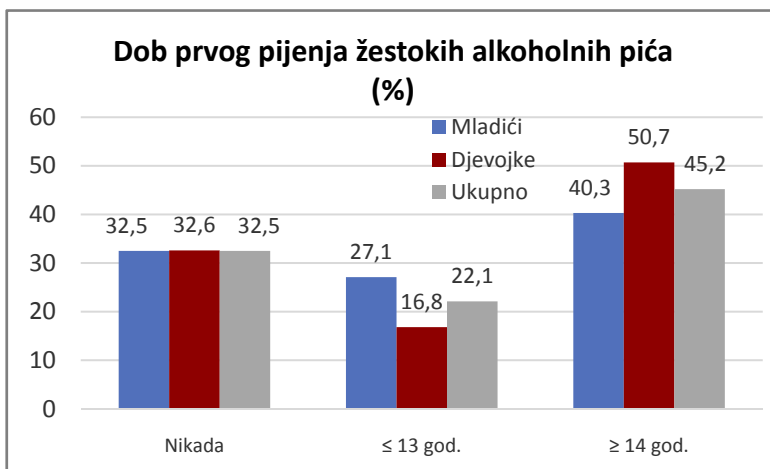
Ponuđeni odgovori bili su: „Nikad“, „9 god. ili manje“, „10 god“, „11 god“, „12 god“, „13 god“, „14 god“, „15 god“, „16 god ili više“.

Dobiveni rezultati pokazuju da je 18,3 % učenika izjavilo kako je pilo gotova miješana alkoholna pića u dobi od 13 godina ili ranije (23,0 % mladića i 13,4 % djevojaka).

Dob prvog pijenja žestokih pića istražena je pitanjem: „Kada si (ako si uopće) PRVI PUT uradio/la sljedeće? Pio/la žestoka pića (najmanje jednu čašu).“

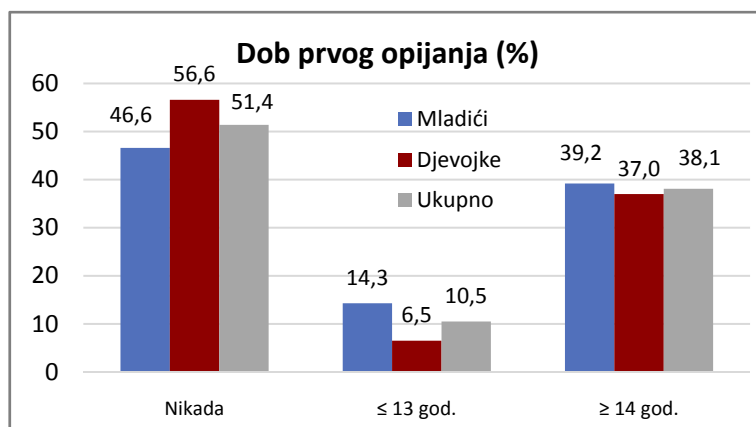
Ponuđeni odgovori bili su: „Nikad“, „9 god ili manje“, „10 god“, „11 god“, „12 god“, „13 god“, „14 god“, „15 god“, „16 god ili više“.

Dobiveni rezultati pokazuju da je 22,1 % učenika izjavilo kako je pilo žestoka alkoholna pića u dobi od 13 godina ili ranije (27,1 % mladića i 16,8 % djevojaka).

Svako pijanstvo predstavlja potencijalni rizik za zdravlje i sigurnost. Dob prvog opijanja istražena je pitanjem: „Kada si (ako si uopće) PRVI PUT uradio/la sljedeće? Opio/la se alkoholom.“

Ponuđeni odgovori bili su: „Nikad“, „9 god ili manje“, „10 god“, „11 god“, „12 god“, „13 god“, „14 god“, „15 god“, „16 god ili više“.

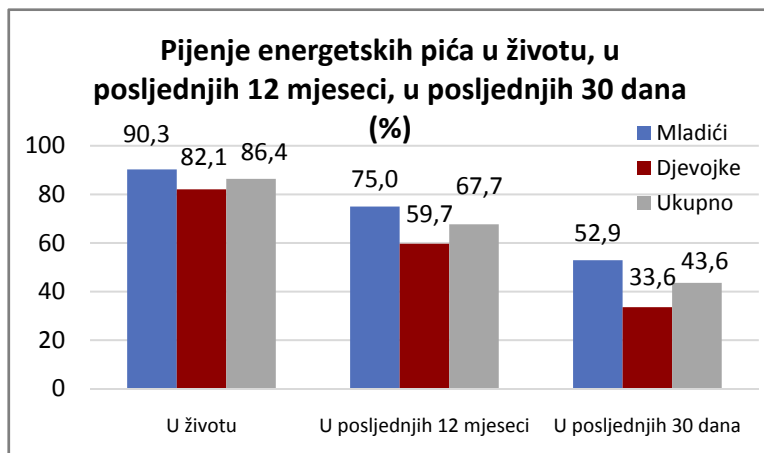

Dobiveni rezultati pokazuju da je 10,5 % učenika izjavilo kako se opilo s alkoholom u dobi od 13 godina ili ranije (14,3 % mladića i 6,5 % djevojaka).

Pijenje energetskih pića, odnosno pića koja sadrže kombinaciju kofeina, stimulansa i drugih sastojaka za povećanje energije, može pridonijeti povećanju rizika od pijenja alkohola u mladima, a miješanje energetskih pića s alkoholom može doprinijeti pijenju većih količina alkohola, a time i prouzročiti više štetnih posljedica.

Prevalencija pijenja energetskih pića istražena je pitanjem: „Koliko si puta (ako si uopće) popio neko energetsko piće (npr. Red Bull, Burn, Monster)? (Nemoj uključiti tzv. „sportska pića“, npr. Isosport, Isostar) U životu; u posljednjih 12 mjeseci; u posljednjih 30 dana.“

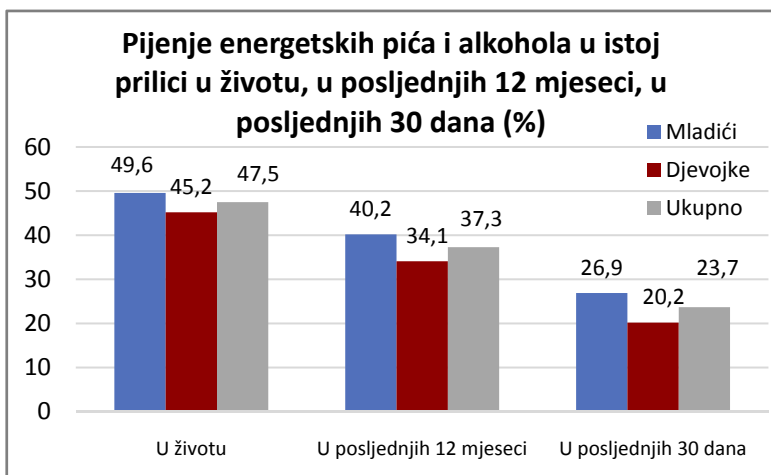
Ponuđeni odgovori bili su: „0“, „1-2“, „3-5“, „6-9“, „10-19“, „20-39“, „40 ili više puta“.

Među ispitanim učenicima njih 86,4 % je izjavilo kako su konzumirali energetska pića, mladići su to činili češće u odnosu na djevojke. U posljednjih 12 mjeseci energetska pića konzumiralo je 67,7 % učenika, a u posljednjih 30 dana njih 43,6 %.

Prevalencija pijenja alkohola i energetskih pića u istoj prilici istražena je pitanjem: „*Koliko si puta (ako si uopće) pio energetska pića i alkohol u istoj prilici? (Nemoj uključiti tzv. „sportska pića“, npr. Isosport, Isostar) U životu; u posljednjih 12 mjeseci; u posljednjih 30 dana.*“

Ponuđeni odgovori bili su: „0“, „1-2“, „3-5“, „6-9“, „10-19“, „20-39“, „40 ili više puta“.

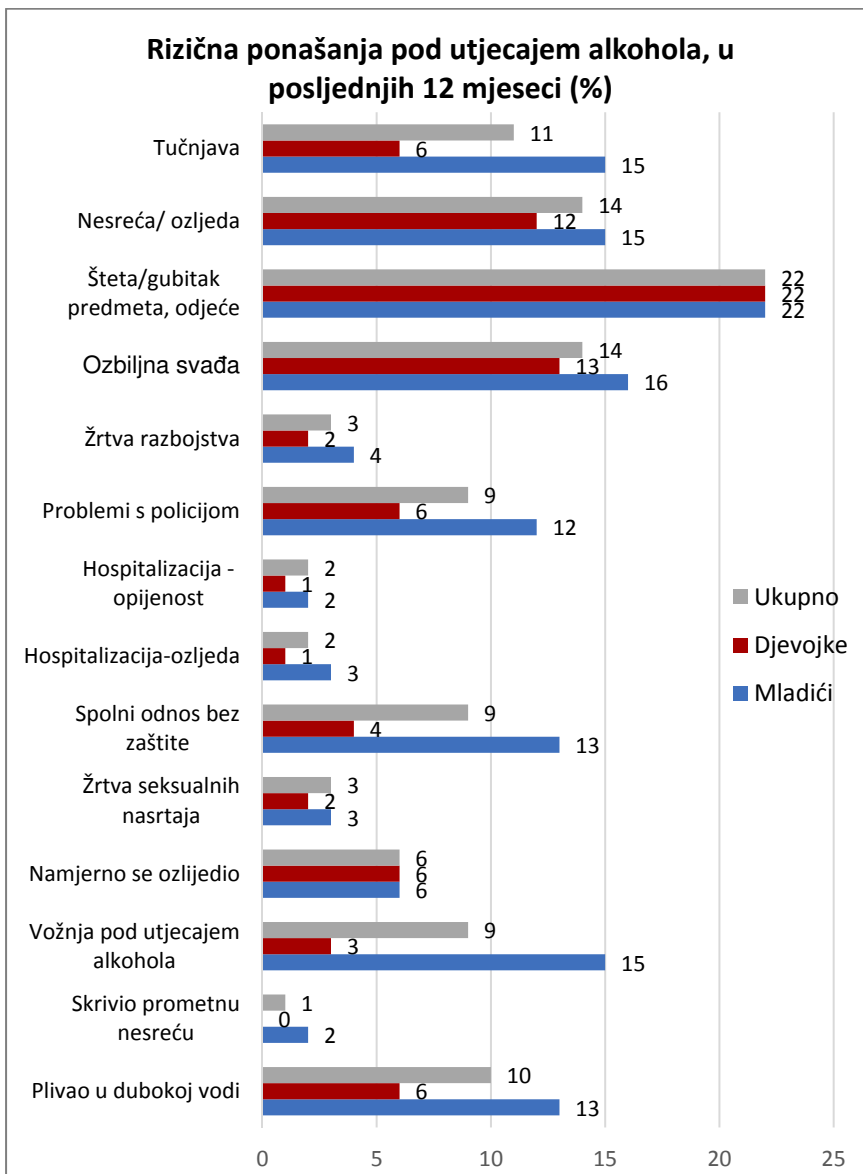
Alkohol i energetska pića u istoj prilici je u životu konzumiralo 47,5 % učenika, u posljednjih 12 mjeseci njih 37,3 %, a u posljednjih 30 dana 23,7 % učenika. Mladići više i češće i odnosu na djevojke.

Mladi često posežu za alkoholom iz potrebe dobivanja „priznanja“ i prihvaćanja okoline. Međutim, alkohol djeluje na mozak i na ponašanje „popuštajući mu kočnice“ zbog čega će osoba pod utjecajem alkohola češće krivo procjenjivati rizike i preslobodno ulaziti u njih.

Prevalencija upuštanja u rizična ponašanja zbog pijenja alkohola u mladih ispitana je pitanjem: *„Koliko si često u POSLJEDNJIH 12 MJESECI dok si bio/la pod utjecajem alkohola iskusio/la sljedeće? Tučnjavu, nesreću ili ozljedu, oštetio/la ili izgubio/la neki predmet ili komad odjeće, ozbiljnu svađu, bio/la žrtvom razbojstva ili krađe, imao/la nepravilne s policijom, morao/la ići na bolničko liječenje ili primljen/a u hitnu liječničku službu zbog teške opijenosti, morao/la ići na bolničko liječenje ili primljen/a u hitnu liječničku službu zbog nezgode ili ozlijede, upustio/la se u spolni odnos bez kondoma, bio/la žrtvom neželjenih seksualnih nasrtaja, namjerno se ozlijedio/la, vozio/la moped, automobil ili neko drugo motorno vozilo, bio/la uključen/a u nesreću dok si sam vozio/la, plivao/la u dubokoj vodi (bazen, rijeka, jezero ili more).“*

Ponuđeni odgovori bili su: „0“, „1-2“, „3-5“, „6-9“, „10-19“, „20-39“, „40 ili više puta“.

Rezultati su prikazani za **sve mladiće, djevojke i ukupan broj onih koji su izjavili da su iskusili neko od navedenih rizičnih ponašanja u posljednjih 12 mjeseci** pod utjecajem alkohola.

Najviše učenika je pod utjecajem alkohola u posljednjih 12 mjeseci oštetilo ili izgubilo neki predmet ili komad odjeće, ukupno njih 22 %, jednako mladića i djevojaka. U većini rizičnih situacija dominiraju mladići. Mladići se u znatno većem postotku u odnosu na djevojke upuštaju u tučnjave (15 %, u odnosu na 6 % djevojaka), postaju žrtvom

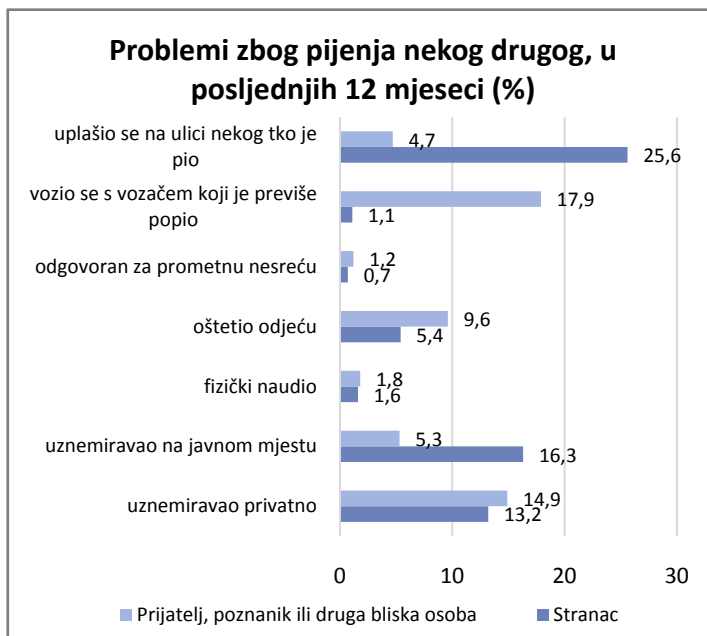
razbojstva ili krađe (4 % u odnosu na 2% djevojaka), imaju problema s policijom (12 %, u odnosu na 6 % djevojaka), bivaju hospitalizirani zbog teške opijenosti (2 %, u odnosu na 1 % djevojaka), bivaju hospitalizirani zbog ozljede (3 %, u odnosu na 1 % djevojaka), upuštaju se u spolni odnos bez zaštite (13 %, u odnosu na 4 % djevojaka) ili voze pod utjecajem alkohola (15 %, u odnosu na 3 % djevojaka).

Posljedice djelovanja alkohola nisu vezane samo uz onoga koji pije, već se moguće odražavaju na njegovu obitelj i širu zajednicu.

Prisutnost uznemirujućih ili neugodnih iskustava kod mladih koja su nastala zbog pijenja neke druge osobe u ovom je istraživanju istražena pitanjem: *„Jesi li u POSLJEDNJIH 12 MJESECI iskusio/la probleme koji su nastali zbog pijenja nekog drugog?“, precizirajući pitanjima: „Je li te netko tko je pio uznemiravao ili te gnjavio na tulumu ili nekom drugom privatnom događanju?“, „Je li te netko tko je pio uznemiravao ili te gnjavio na ulici ili nekom drugom javnom mjestu?“, „Je li ti netko tko je pio fizički naudio?“, „Je li ti netko tko je pio oštetio odjeću ili nešto drugo što ti pripada?“, „Je li netko tko je pio bio odgovoran za prometnu nesreću u koju si i ti bio/la uključen/a?“, „Jesi li se vozio/la s vozačem koji je previše popio?“, „Je li te netko tko je pio uplašio kad si ga sreo/la na ulici?“.*

Ponuđeni odgovori bili su: *„Ne“, „Da, neki stranac“, „Da, prijatelj ili poznanik“, „Da, neka druga meni bliska osoba“.*

Rezultati su prikazani za učenike koji su izjavili **da su imali probleme zbog pijenja nekog drugog**, i to zasebno za probleme zbog pijenja prijatelja, poznanika, druge bliske osobe i za probleme zbog pijenja stranca.

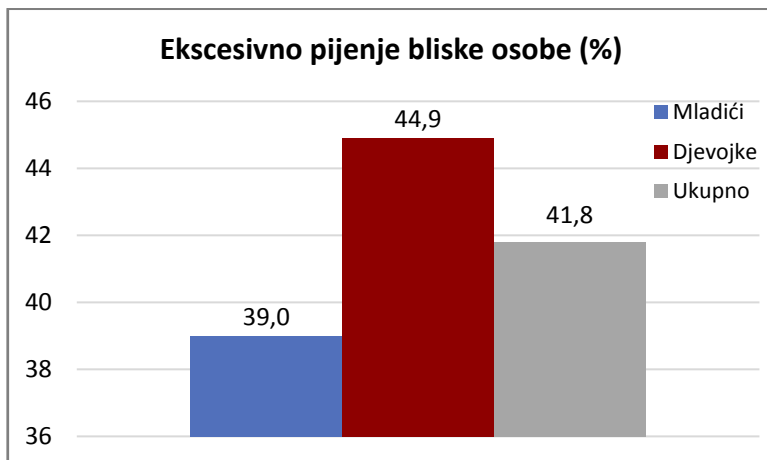

Od problema zbog pijenja prijatelja, poznanika ili neke druge njima bliske osobe najviše učenika/ca je izjavilo da su se vozili s vozačem koji je previše popio, njih 17,9 %. Značajno veći postotak učenika/ca je izjavio da se vozio s vozačem koji je previše popio, a koji je bio prijatelj, poznanik ili druga bliska osoba u odnosu na 1,1 % njih koji su se vozili sa strancem koji je previše popio. Zabrinjavajući je podatak da se gotovo svaki peti učenik/ca vozio/la s nekim tko je previše popio/la.

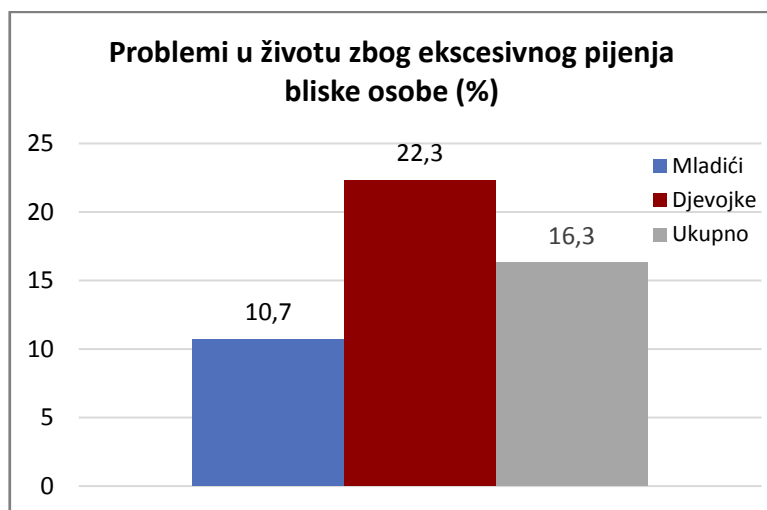
Najviši postotak mladića i djevojaka, od problema koje su imali zbog pijenja stranca, izjavio je da su ga se uplašili na ulici, njih 25,6 %.

Imaju li mladi problema u svom životu zbog pijenja neke njima bliske osobe istraženo je pitanjima: „Prema tvojem mišljenju, pije li neka tebi bliska osoba previše?“

Ponuđeni odgovori: „Ne“, „Da“. Ukoliko je odgovor „Da“, postavljeno je dodatno pitanje: „Je li to prouzročilo štetu ili probleme u tvojem životu?“
Odgovori: „Da“, „Ne“.

Djevojke u većem postotku izjavljuju kako misle da neka njima bliska osoba pije previše (44,9 % djevojaka, prema 39 % mladića).

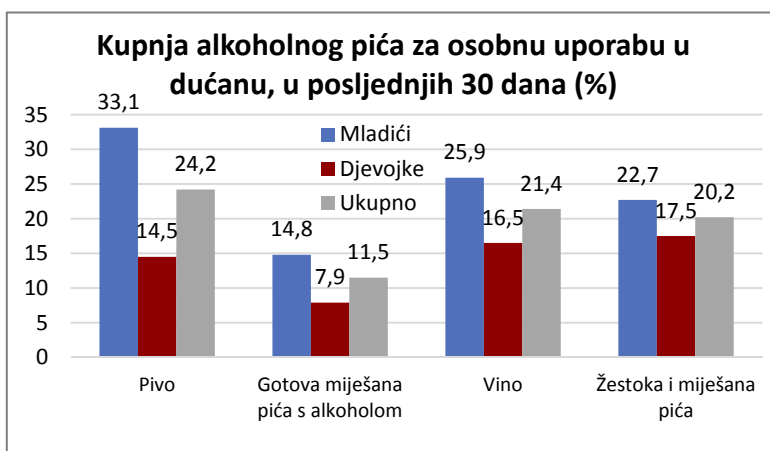

Od onih učenika koji smatraju kako njima bliska osoba pije previše, 16,3 % izjavilo je da im je prekomjerno pijeње njima bliske osobe prouzročilo štetu ili probleme u životu. Pogledamo li isto u odnosu na spol, dvostruko više djevojaka (22,3 %) izjavljuje da je imalo probleme u životu zbog pijeња bliske osobe u odnosu na mladiće (10,7 %).

Prema Zakonu o trgovini (NN 30/14, čl. 11.), zabranjena je prodaja alkoholnih pića i drugih pića koja sadrže alkohol osobama mlađim od 18 godina.

Koliko su mladima ipak dostupna alkoholna pića, ispitano je pitanjem: „Razmisli o POSLJEDNJIH 30 DANA. Koliko si puta (ako jesi) KUPIO/la, za osobnu uporabu, pivo, vino ili žestoko piće u dućanu (na kiosku, na benzinskoj crpki)? Pivo (ne uključuje bezalkoholno pivo); gotova miješana pića s alkoholom (alcopops npr. Bacardi Breezer, Smirnoff Twist); vino (uključuje „bambus“); žestoka i miješana pića (viski, konjak, rakija, rum-cola, juice-votka, koktel).“

Ponuđeni odgovori bili su: „0“, „1-2“, „3-5“, „6-9“, „10-19“, „20 ili više“.

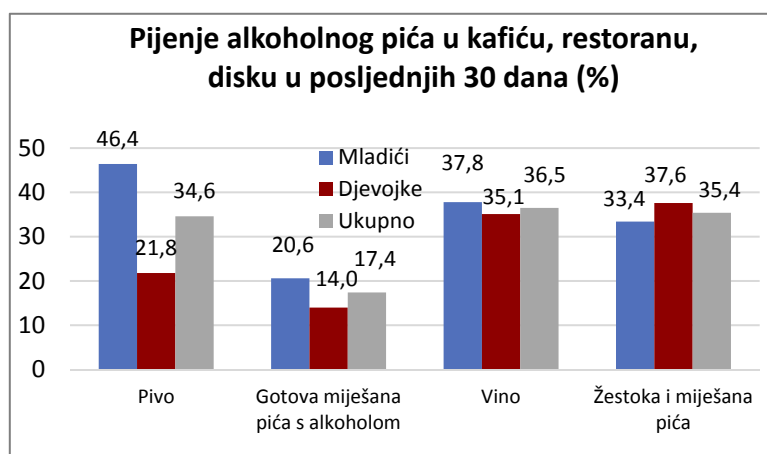

Iz rezultata je vidljivo kako mladići češće kupuju alkoholna pića u donosu na djevojke, a najčešće kupuju pivo (33,1 %). Djevojke su najčešće kupovale žestoka i miješana pića (17,5 %), te vino (16,5 %).

Prema Zakonu o ugostiteljskoj djelatnosti (NN 85/15, čl. 13.) zabranjeno je usluživanje, odnosno dopuštanje konzumiranja alkoholnih pića, drugih pića i/ili napitaka koji sadržavaju alkohol u ugostiteljskom objektu osobama mlađim od 18 godina.

Prevalencija pijenja alkoholnih pića u kafiću/restoranu/disku, prema vrsti, istražena je pitanjem: „Razmisli još jednom o POSLJEDNJIH 30 DANA. Koliko si puta (ako jesi) PIO/la pivo, gotova miješana pića s alkoholom, vino ili žestoka pića u kafiću, restoranu ili disku? Pivo (ne uključuje bezalkoholno pivo); gotova miješana pića s alkoholom (alcopops npr. Bacardi Breezer, Smirnoff Twist); vino (uključuje „bambus“); žestoka i miješana pića (viski, konjak, rakija, rum-cola, juice-votka, koktel).“

Ponuđeni odgovori bili su: „0“, „1-2“, „3-5“, „6-9“, „10-19“, „20 ili više“.

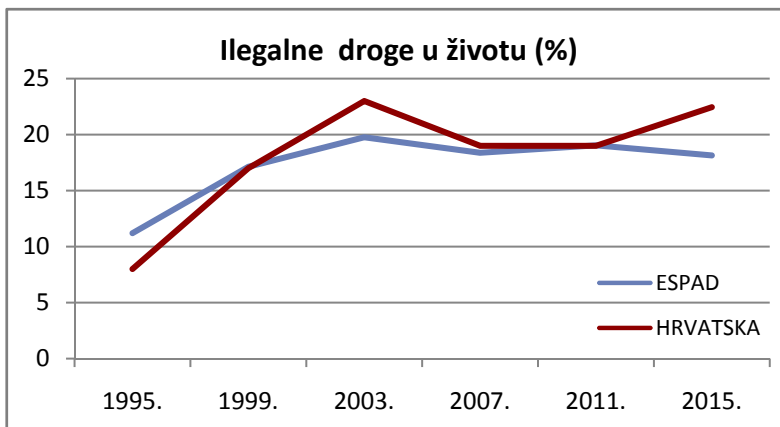
Ukupne prevalencije pijenja piva, vina, žestokih i miješanih pića u kafiću/restoranu/disku u posljednjih 30 dana u mladima u Hrvatskoj su podjednake (34,6 % pivo; 36,5 % vino; 35,4 % žestoka i miješana pića), dok su najmanje zastupljena gotova miješana pića s alkoholom (17,4 %)

Najviše djevojaka u kafiću/restoranu/disku pije žestoka i miješana pića (37,6 %), a potom vino (35,1 %), dok je u mladića najzastupljenije pivo (46,4 %), a potom i kod njih slijedi vino (37,8 %).

ILEGALNE DROGE

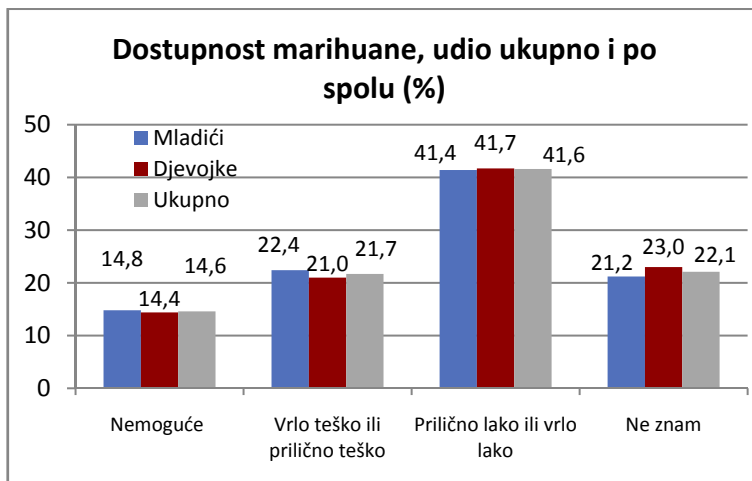
Razdoblje adolescencije je razdoblje u kojem su mlade osobe sklonije eksperimentirati sa zabranjenim. Vrlo često je to razvojno razdoblje vrijeme kad se mladi susreću s ilegalnim sredstvima. Najčešće korišteno psihoaktivno sredstvo među mladima je marihuana.

Od 1995. do 2003. godine u Hrvatskoj je zabilježen gotovo trostruki porast udjela mladih koji su probali neku od nedopuštenih (ilegalnih) droga, uz lagano smanjenje u 2007. i 2011. godini, te uz povratak na vrijednosti iz 2003. godine u 2015. godini. Slična dinamika porasta, pa stagnacije/smanjenja zabilježena je prosječno u ESPAD zemljama do 2007. godine. Nakon navedene godine u ESPAD zemljama zadržana je podjednaka razina do 2015. godine za razliku od Hrvatske gdje je nakon stagnacije do 2011. godine zabilježen uzlazni trend u 2015. godini. Tako je 2015. godine 22 % mladih u Hrvatskoj koristilo drogu najmanje jednom u životu dok se isto odnosi na prosječno 18 % mladih u drugim zemljama uključenim u istraživanje. U Hrvatskoj i prosječno u zemljama uključenim u ESPAD istraživanje, ilegalnim drogama su više skloni mladići nego djevojke.

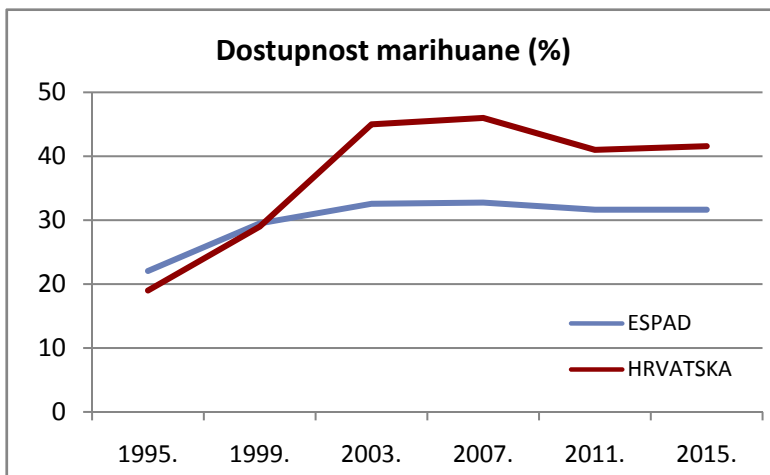
Percepcija dostupnosti marihuane istražena je pitanjem: *“Što misliš koliko bi ti bilo teško nabaviti marihuanu ili hašiš (kanabis), ako bi to želio/la?”*

Ponuđeni odgovori bili su: *„Nemoguće“, „Vrlo teško“, „Prilično teško“, „Prilično lako“, „Vrlo lako“, „Ne znam“.*

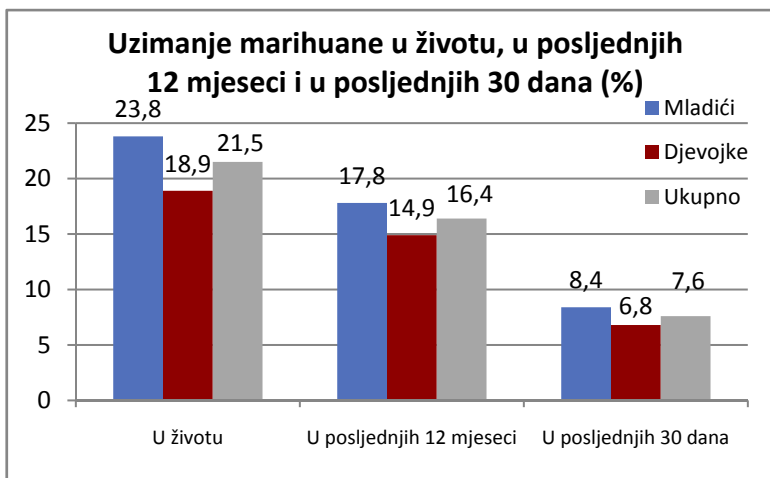
Podatci o percepciji dostupnosti marihuane ne razlikuju se prema spolu. Oko 22,1 % učenika ne zna bi li im bilo teško nabaviti marihuanu u situaciji da to žele, a 14,6 % njih smatra da je to nemoguće. Prema izjavama učenika, 21,7 % njih (22,4 % mladića, 21,0 % djevojaka) smatra da im je marihuana vrlo teško ili prilično teško dostupna, dok 41,6 % učenika (41,4 % mladića i 41,7 % djevojaka) smatra da bi ju prilično lako ili jako lako mogli nabaviti.

Ukupno promatrajući razdoblje od 1995. do 2015. godine, u Hrvatskoj je zabilježen trend izrazitog porasta dostupnosti kanabisa. Udio učenika koji izjavljuju da lako ili vrlo lako mogu nabaviti kanabis porastao je s 19 % u 1995. godini na 42 % u 2015. godini. Najizrazitiji porast zabilježen je od 1995. do 2007. godine, te je 2007. gotovo svaki drugi učenik (47 % učenika i 46 % učenica) izjavljivao da lako ili vrlo lako može nabaviti kanabis. Nakon 2007. godine dostupnost kanabisa u Hrvatskoj nešto se smanjila, no zadržala se i dalje daleko iznad 19 % koliko je iznosila 1995. godine. Trend porasta dostupnosti kanabisa zabilježen je prosječno u svim zemljama uključenim u ESPAD istraživanje, ali manje izraženo nego u Hrvatskoj, odnosno s 22 % u 1995. na 32 % u 2015. Zbog toga je Hrvatska 2015. godine 10 % iznad prosjeka ostalih zemalja, dok je 1995. bila 3 % ispod prosjeka. Prosječno u zemljama uključenim u ESPAD istraživanje više mladića nego djevojka izjavljuje da im je kanabis dostupan. Isto se odnosilo i na Hrvatsku sve do 2015. godine kada 41 % mladića i čak 42 % djevojaka izjavljuje da im je marihuana dostupna.

Prevalencija uporabe marihuane je istražena pitanjima: „Koliko si puta (ako si uopće) uzео marihuanu ili hašiš (kanabis)? U životu; u posljednjih 12 mjeseci; u posljednjih 30 dana.

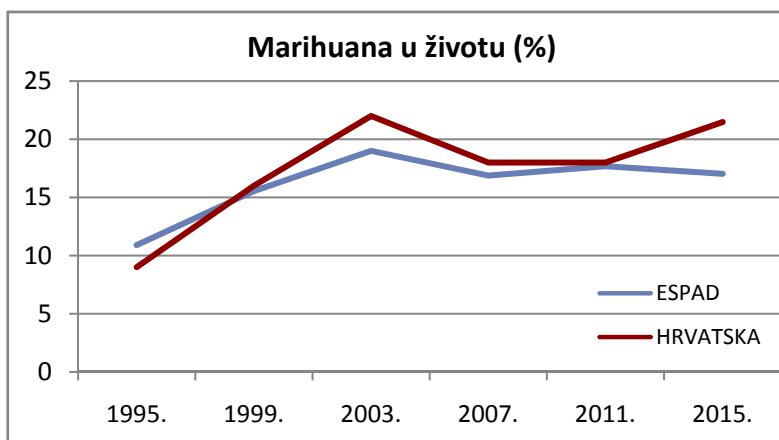
Ponuđeni odgovori bili su: „0“, „1-2“, „3-5“, „6-9“, „10-19“, „20-39“, „40 ili više puta“.

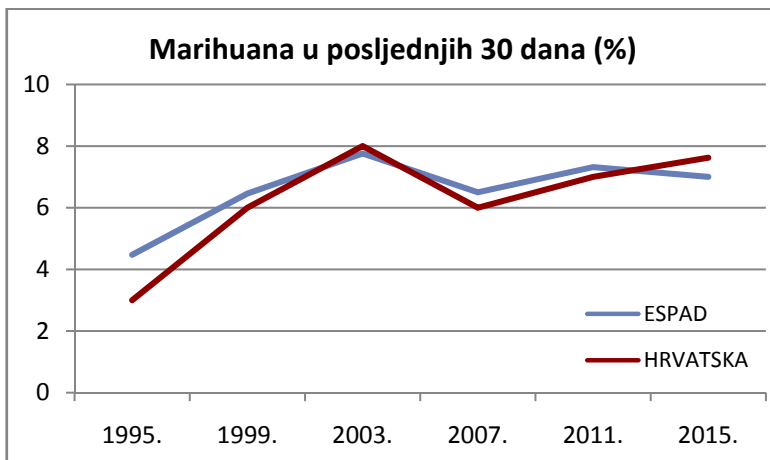
Prema rezultatima istraživanja, u Hrvatskoj je 21,5 % učenika uzelo marihuanu u životu. Mladići su to činili češće u odnosu na djevojke (23,8 % mladići, 18,9 % djevojke). Prema podacima o prevalenciji u posljednjih 12 mjeseci vidljivo je da je marihuanu uzimalo 16,4 % ispitanih učenika, od toga 17,8 % mladića i 14,9 % djevojaka. U

posljednjih 30 dana marihuanu je uzelo 8,4 % mladića i 6,8 % djevojaka (ukupno 7,6 %).

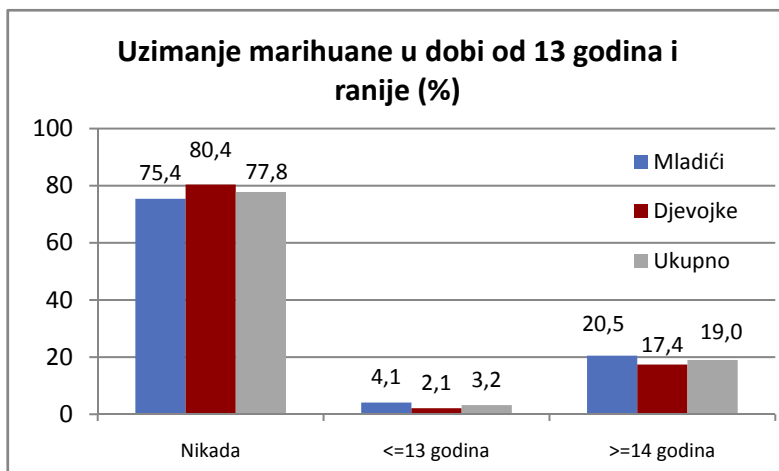
Trendovi uporabe marihuane u životu pokazuju izrazitu sličnost s trendovima uporabe svih nedopuštenih droga. Navedeno ne čudi s obzirom da od svih nedopuštenih droga najveći udio otpada upravo na marihuanu. Dakle, u Hrvatskoj i prosječno u ESPAD zemljama zabilježen je trend porasta od 1995. do 2003., a nakon toga stagnacije/smanjenja, s tim da su prosječno u ESPAD zemljama znatno niži udjeli mladih koji su probali marihuanu ikad u životu 2003. i 2015. godine nego u Hrvatskoj. U Hrvatskoj i prosječno u zemljama uključenim u ESPAD istraživanje, marihuani su više skloni mladići nego djevojke.

Trendovi uporabe marihuane u posljednjih 30 dana pokazuju izrazitu sličnost s trendovima uporabe marihuane (i svih nedopuštenih droga) u životu. U Hrvatskoj i prosječno u ESPAD zemljama zabilježen je trend rasta od 1995. do 2003., a nakon toga stagnacije/smanjenja. Hrvatska je u ovom pokazatelju iznad prosjeka ESPAD zemalja 2003. i 2015. godine, ali su te razlike manje izražene nego u uporabi marihuane ikad u životu. U Hrvatskoj i prosječno u zemljama uključenim u ESPAD istraživanje, uporabi marihuane u posljednjih 30 dana više su skloni mladići nego djevojke.

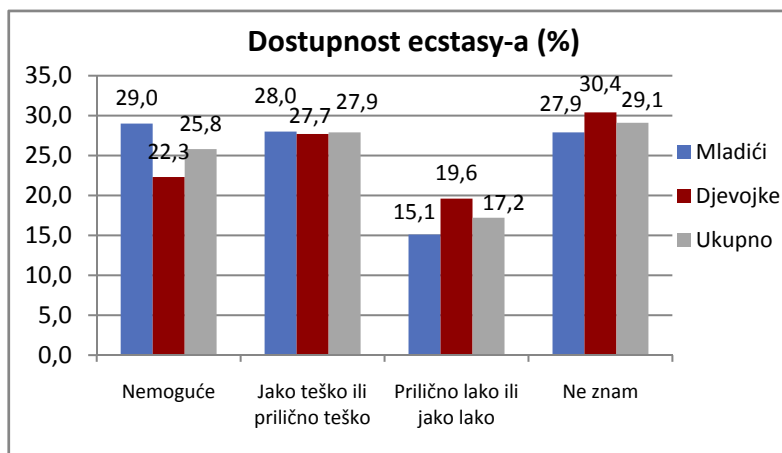
Dob prvog uzimanja marihuane istražena je pitanjem: „Kada si (ako si uopće) PRVI PUT probao/la marihuanu ili hašiš (kanabis)?“
 Ponuđeni odgovori bili su: „Nikad“, „9 god ili manje“, „10 god“, „11 god“, „12 god“, „13 god“, „14 god“, „15 god“, „16 god ili više“.

Prema dobivenim rezultatima istraživanja, 3,2 % učenika navodi da je marihuanu uzelo u dobi od 13 godina ili ranije (4,1 % učenika i 2,1 % učenica) dok 19,0 % učenika navodi da su to učinili nakon 14 godina (20,5 % učenika i 17,4 % učenica).

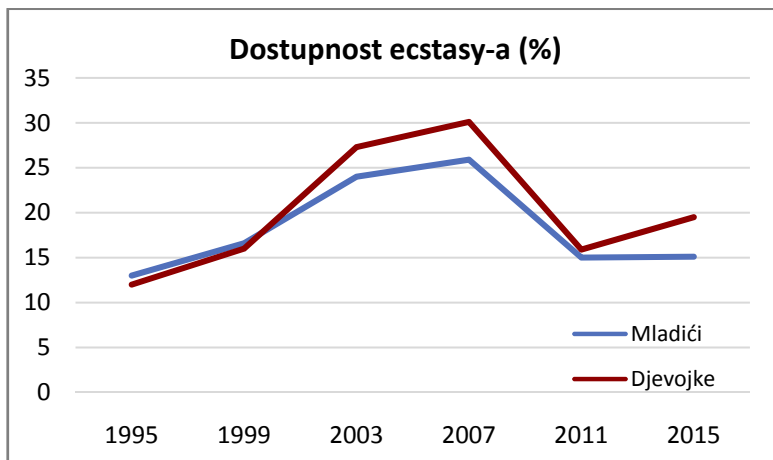
Percepcija dostupnosti ecstasy-a ispitana je pitanjem: „Što misliš koliko bi ti teško bilo nabaviti ecstasy?“

Ponuđeni odgovori bili su: „Nemoguće“, „Vrlo teško“, „Prilično teško“, „Prilično lako“, „Vrlo lako“, „Ne znam“.

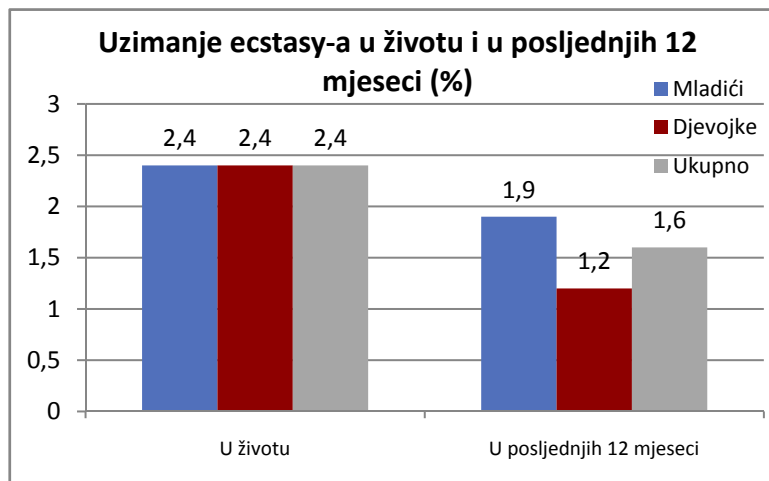
Prema rezultatima istraživanja, ukupno 25,8 % učenika (29,0 % mladića i 22,3 % djevojaka) smatra kako je nemoguće nabaviti ecstasy, 27,9 % učenika smatra kako bi to jako teško ili prilično teško učinili, a 29,1 % (27,9 % mladića i 30,4 % djevojaka) ne zna koliko bi lako ili teško bilo to učiniti. Dostupnost ecstasy-a prilično lakom ili vrlo lakom smatra 17,2 % učenika, djevojke smatraju da bi to lakše učinile (19,6 %) u odnosu na mladiće (15,1 %).

U promatranom razdoblju od 1995. do 2015. godine mijenjala se percepcija dostupnosti ecstasy-a. Tako je 1995. godine 13,0 % mladića izjavilo da bi im ecstasy bio lako ili vrlo lako dostupan kada bi to poželjeli, dok je iste godine to izjavilo 12,0 % djevojaka. Porast percepcije dostupnosti zabilježen je u razdoblju od 2003.-2007. godine s vrhuncem u 2007. godini (mladići 25,9 %, a djevojke 30,1 %) nakon čega slijedi pad, te ponovno rast u 2015. godini za djevojke (mladići 15,1 %, djevojke 19,5%) u odnosu na 2011. godinu (mladići 15,0 %, djevojke 15,9%). Zaključno u 2015. godini u Hrvatskoj više djevojaka nego mladića izjavljuje da bi im ecstasy bio lako ili vrlo lako bio dostupan.

Izvor podataka: nacionalne ESPAD baze, Hrvatski zavod za javno zdravstvo; The 1995 ESPAD report

Prevalencija uzimanja ecstasy-a istražena je pitanjima: „Koliko si puta (ako si uopće) uzeo/la ecstasy?“ U životu; u posljednjih 12 mjeseci. Ponuđeni odgovori bili su: „0“, „1-2“, „3-5“, „6-9“, „10-19“, „20-39“, „40 ili više puta“.

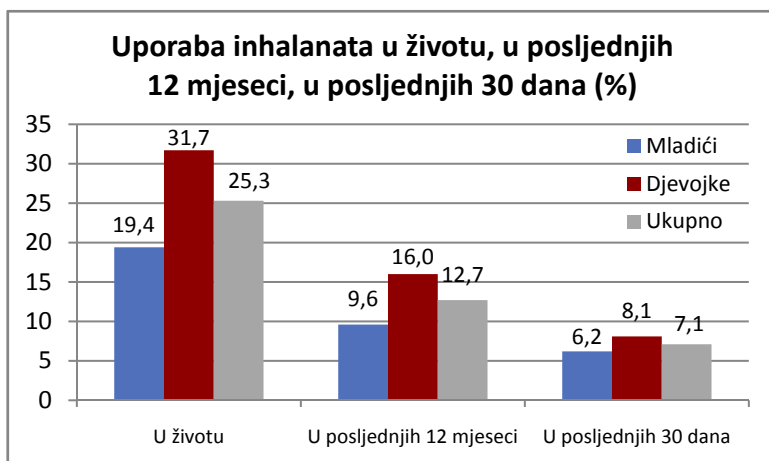
Prema rezultatima istraživanja, 2,4 % učenika, isti udio za oba spola, je u životu probao ecstasy, dok je u posljednjih 12 mjeseci 1,6 % učenika uzelo navedenu tvar. Mladići su to činili češće (1,9 %) u odnosu na djevojke (1,2 %).

INHALANTI

Udisanje inhalacijskih sredstava čest je način eksperimentiranja u adolescentnoj dobi. Takva sredstva su lako dostupna, a mladi ne razmišljaju o štetnim posljedicama koje uzimanje tih sredstava ima po njihovo zdravlje.

Prevalencija udisanja ljepila ili drugih otapala istražena je pitanjima: „Koliko si puta (ako si uopće) udisao/la ljepilo ili druga otapala?“ U životu; u posljednjih 12 mjeseci; u posljednjih 30 dana.

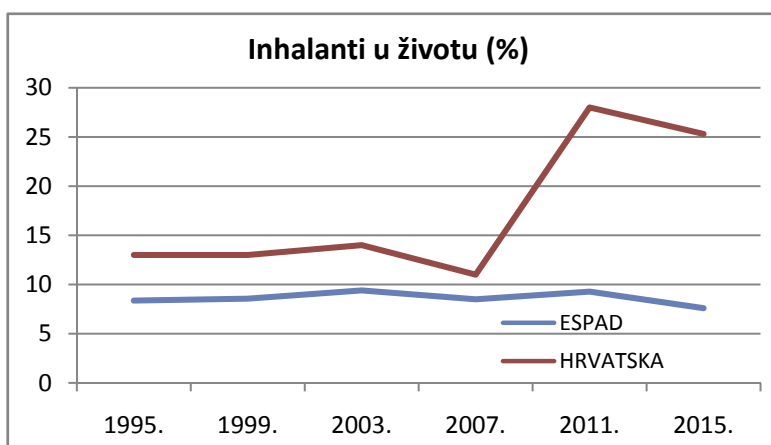
Ponuđeni odgovori bili su: „0“, „1-2“, „3-5“, „6-9“, „10-19“, „20-39“, „40 ili više puta“.

Izračun prevalencije uporabe inhalanata temeljio se na uporabi inhalanata barem jednom u životu. Hrvatska ima negativan trend po prevalenciji uporabe inhalanata, te je u posljednja dva vala istraživanja vodeća zemlja među ESPAD zemljama budući da 25 % učenika navodi da su barem jednom u životu udisali ljepila ili neka druga otapala. Također je zabilježena značajna spolna razlika među mladićima (19,4 %) i djevojkama (31,7 %). U posljednjih 12 mjeseci inhalante je koristilo 12,7 % učenika (16,0 % djevojkama i 9,6 % mladića), dok je 7,1 % učenika to činilo i posljednjih 30 dana (6,2 % mladići i 8,1 % djevojke).

Negativni trend u Hrvatskoj u odnosu na ostale zemlje bilježimo u uporabi inhalanata. U ESPAD zemljama udio mladih koji je udisao

inhalante iznosi prosječno 8 % ili 9 %. U Hrvatskoj se u 1995. godini radilo o 13 % mladih, 2003. godine o 14 % mladih, no 2011. godine udio mladih koji je udisao inhalante raste na 28 %, odnosno u 2015. godini zamjetan je pad na 25 %. Posebno treba istaknuti da su ovom obliku rizičnog ponašanja sklonije djevojke nego mladići u Hrvatskoj s tim da su spolne razlike posebno velike 2015. godine (32 % djevojaka i 19 % mladića izjavljuje kako je udisalo inhalante 2015. godine u Hrvatskoj u životu). Prosječno u zemljama uključenim u ESPAD istraživanje više je mladića udisalo inhalante sve do 2015. godine kada djevojke, ali za svega jedan posto, prestižu mladiće.

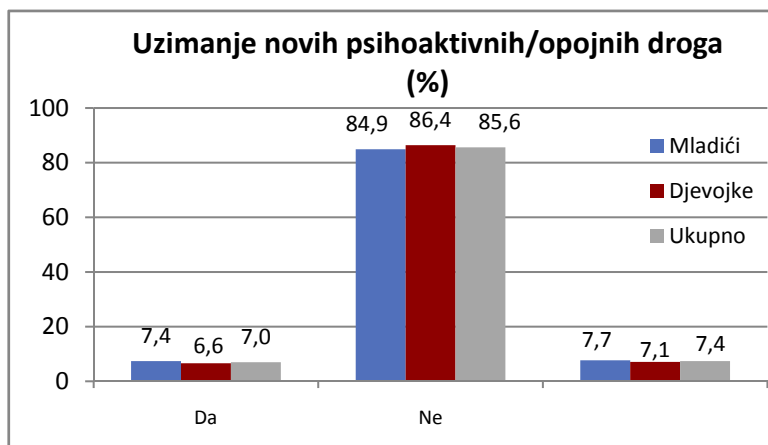
NOVE PSIHOAKTIVNE/OPOJNE TVARI

Nova opojna sredstva definirana su kao opojna sredstva koja oponašaju učinke ilegalnih droga (poput marihuane ili ecstasy-a), te se ponekad nazivaju „legalne droge“, „biljni pripravci“ i sl. i mogu se javiti u različitim oblicima, primjerice biljne mješavine, prah, kristali ili tablete.

Prodaju se kao „osvježivači prostora“, zakonski nisu regulirani, a vrlo su štetni i opasni zbog nepoznatog kemijskog sastava i farmakološkog djelovanja. Dugoročne posljedice uzimanja tih sredstava zbog svega navedenog su nepoznate.

Uporaba novih opojnih sredstava istražena je pitanjem: „Jesi li ikada uzimao/la takva sredstva?“

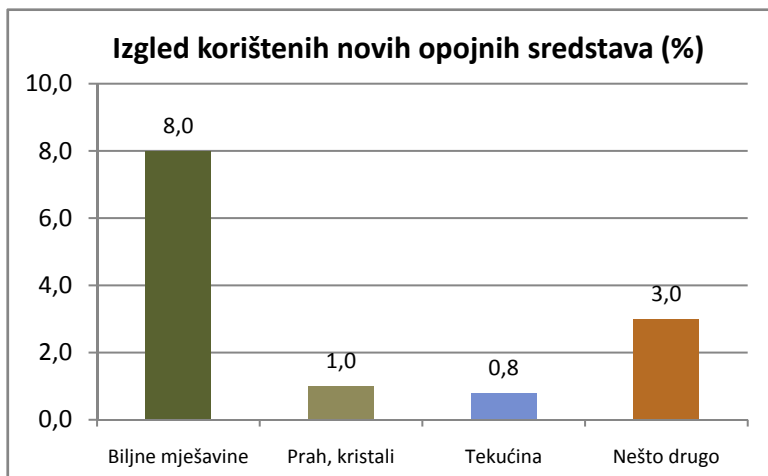
Ponuđeni odgovori bili su: „Da, uzimao/la sam takva sredstva“, „Ne, nikada nisam uzimao/la takva sredstva“, „Ne znam/nisam siguran/na“.

Prema rezultatima istraživanja, 85,6 % učenika nije nikada koristilo nova opojna sredstva i ne postoji razlika između mladića i djevojaka (84,6 % mladići i 86,4 % djevojke). Pozitivan odgovor o uzimanju novih opojnih sredstava dalo je 7,0 % učenika, od toga 7,4 % mladića i 6,6 % djevojaka, dok 7,4 % učenika ne zna ili nije sigurno jesu li uzimali takva sredstva (7,7 % mladići i 7,1 % djevojke).

Izgled/vrsta novih opojnih sredstava ispitan je pitanjem: „Kako su izgledala nova opojna sredstva koja si koristio u POSLJEDNJIH 12 MJESECI?“

Ponuđeni odgovori bili su: „Nisam koristio/la takva sredstva u posljednjih 12 mjeseci“, „Biljne mješavine za pušenje s učincima droge“, „Prah, kristali ili tablete s učincima droge“, „Tekućina s učincima droge“, „Nešto drugo“.

Prema rezultatima vidljivo je da su najzastupljenije biljne mješavine s udjelom od 8,0 %, zatim neki drugi (u upitniku navedeni/nedefinirani) oblik sredstava 3,0 %, prah i kristali (1,0 %) i tekućina 0.8 %.

LIJEKOVI (TRANKVILIZATORI/SEDATIVI, LIJEKOVI PROTIV BOLOVA)

U sklopu ispitivanja raširenosti uporabe farmaceutskih proizvoda/ lijekova učenici su pitani o uporabi trankvilizatora ili sedativa bez liječničkog recepta, anaboličnih steroida ili drugih tvari koje služe za doping, te analgetika (lijekova protiv bolova) za promjenu raspoloženja. Upravo lijekovi protiv bolova su se u Hrvatskoj pokazali kao najrašireniji.

Takva sredstva su mladima lako dostupna, vrlo često su sastavni dio „kućnih apoteka“, a njihovo uzimanje može dovesti do ovisnosti ili komplikacija ukoliko se uzimaju u kombinaciji s alkoholom.

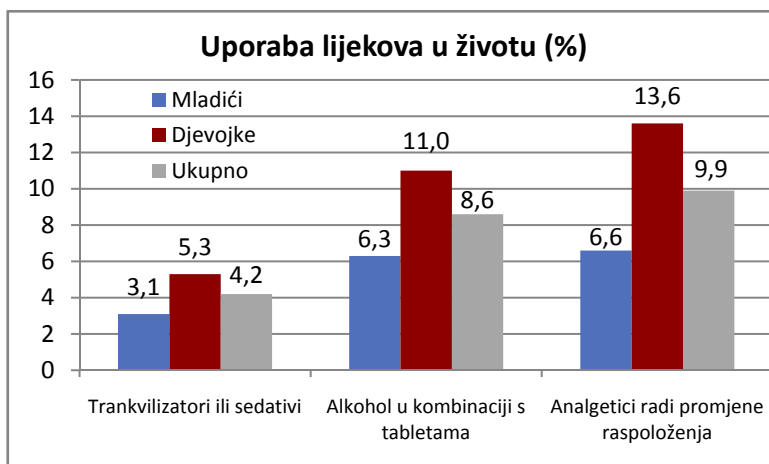
Prevalencija uzimanja lijekova i psihoaktivnih droga u životu ispitana je sljedećim pitanjem: „Koliko si puta u životu (ako si uopće) uzeo/la jedan od sljedećih lijekova ili droga? Trankvilizatore ili sedative (bez liječničkog recepta); LSD ili koji drugi halucinogen; Relevin; Heroin; Halucinogene gljive; Liquid (”likvid”, GHB); Anabolične steroide ili druge tvari koje služe za doping; Drogu injekcijom (npr. heroin, kokain ili amfetamine); Alkohol

u kombinaciji s tabletama (lijekovima); Analgetike (lijekove protiv bolova) radi promjene raspoloženja.“

Ponuđeni odgovori bili su: „0“, „1-2“, „3-5“, „6-9“, „10-19“, „20-39“, „40 ili više puta“.

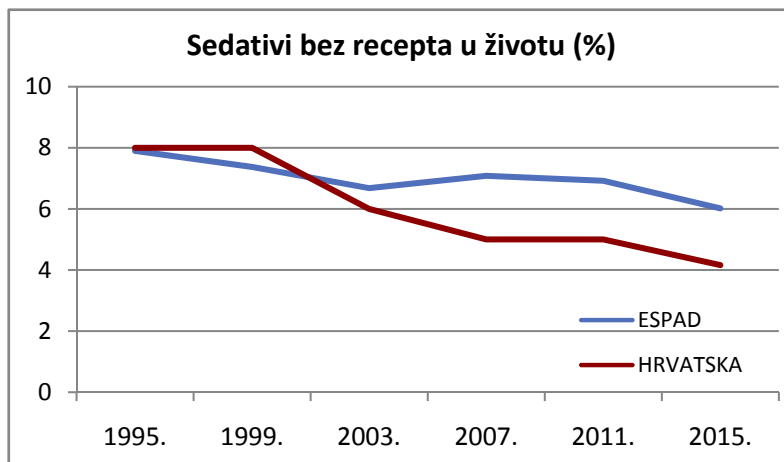
Prema rezultatima istraživanja, prevalencija uzimanja navedenih tvari u životu iznosila je manje od 2,4 %, osim prevalencije uporabe trankvilizatora ili sedativa bez liječničkog recepta, alkohola u kombinaciji s tabletama i uporabe analgetika radi promjene raspoloženja. Uporaba navedenih sredstava je zastupljenija kod djevojaka u odnosu na mladiće i hrvatski prosjek.

Prema izjavama učenika, njih 4,2 % je u životu uzelo trankvilizatore ili sedative bez liječničkog recepta, djevojke su to činile češće (5,3 %) u odnosu na mladiće (3,1 %). Alkohol u kombinaciji s tabletama je u životu uzelo 8,6 % učenika, od toga 6,3 % mladića i 11 % djevojaka. Analgetike radi promjene raspoloženja uzelo je 9,9 % učenika, od toga postoji značajna razlika među djevojkama (13,6 %) u odnosu na mladiće (6,6 %).

Jedini pokazatelj u kojem je zabilježen veći pomak na bolje u Hrvatskoj nego prosječno u ESPAD zemljama je uporaba sedativa bez liječničkog recepta. Smanjenje je kontinuirano prisutno i jače izraženo u Hrvatskoj nego u drugim zemljama. U 2015. godini u Hrvatskoj uporaba sedativa iznosi upola manje u odnosu na 1995. godinu, a za 2 % manje nego prosječno u ESPAD zemljama u 2015. godini. Radi se o 4 % mladih koji su

probali sedativ bez liječničke preporuke u 2015. u Hrvatskoj, te 6 % mladih u ESPAD zemljama u 2015. godini. U 1995. godini 8 % mladih u Hrvatskoj je probalo sedative bez liječničke preporuke. Ovom obliku rizičnog ponašanja više su sklone djevojke nego mladići, kako u Hrvatskoj tako i u drugim zemljama kroz cijelo razdoblje provođenja istraživanja.

UPORABA INTERNETA, IGRANJE IGRICA, KOCKANJE

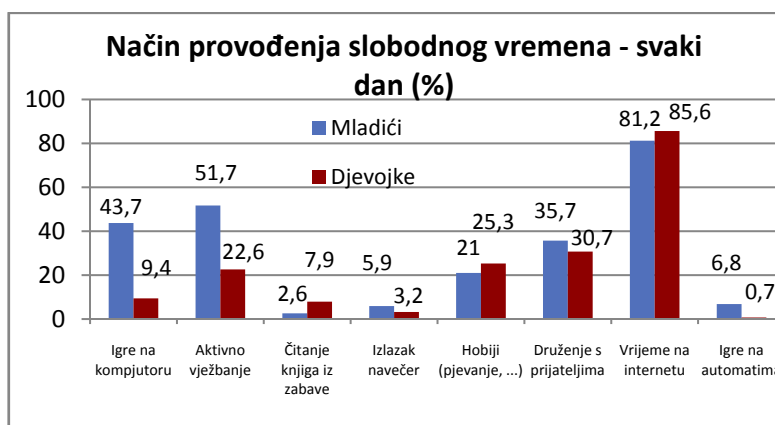
Internet je postao sastavni dio života mladih, međutim prekomjerna uporaba interneta nije bezazlena i može oštetiti tjelesno, psihičko i socijalno zdravlje mladih.

Po prvi puta, u valu istraživanja 2015. godine, detaljnije su procjenjivana ponašanja vezana uz uporabu interneta i kockanje. Dobiveni su tako novi podatci o različitim internet aktivnostima, od korištenja društvenih medija, pretraživanja informacija, muzike, kupovine i prodaje, igranja igrica do kockanja na internetu. Posebno su ispitane aktivnosti kockanja u tradicionalnom okruženju, bez interneta.

Važan pokazatelj rizika za tjelesno, psihičko i socijalno zdravlje mladih daje podatak o učestalosti uključivanja učenika i učenica u pojedine aktivnosti tijekom svog slobodnog vremena.

Uobičajene aktivnosti učenika i učenica u slobodno vrijeme ispitane su sljedećim pitanjima: „Koliko često (ako uopće) radiš sljedeće? Igraš igre na kompjutoru; Aktivno sudjeluješ u sportu, atletici ili tjelovježbi; Čitaš knjige radi zabave (ne računaju se školske knjige); Izlaziš navečer (u disk, kafić, na tulum); Imaš druge hobije (sviraš neki instrument, pjevaš, crtaš, pišeš i dr.); Družiš se s prijateljima u trgovačkim centrima, na ulici, u parkovima i sl. samo radi zabave; Koristiš internet kao slobodnu aktivnost (chat, tražiš muziku, igraš igre, koristiš društvene mreže, gledaš video itd.); Igraš se na automatima (na kojima možeš dobiti novac).“ Ponuđeni odgovori bili su: „Nikada“, „Nekoliko puta godišnje“, „Jednom ili 2x mjesečno“, „Najmanje 1x tjedno“, „Skoro svaki dan“.

Prkazani su rezultati učenika koji su izjavili da navedenu aktivnost prakticiraju **svakodnevno**.

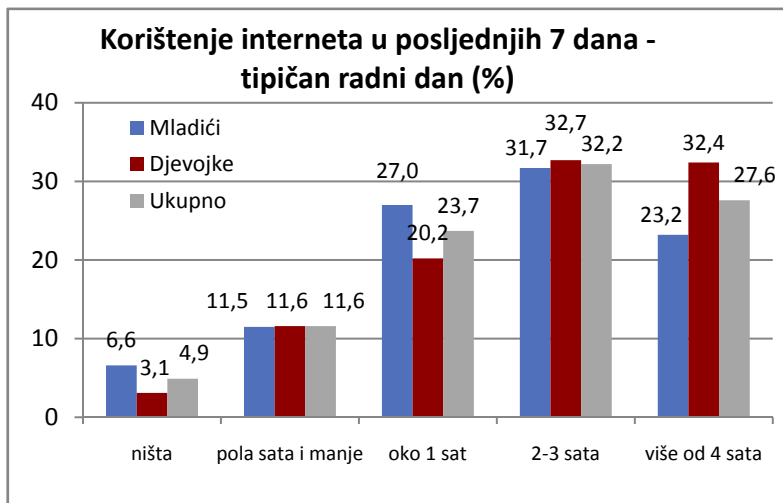
Rezultati pokazuju kako i mladići i djevojke u najvećoj mjeri svoje slobodno vrijeme provode upravo na internetu, pritom djevojke nešto više u odnosu na mladiće (81,2 % mladići, a 85,6 % djevojke). Mladići su uz to skloniji aktivno vježbati i igrati igrice na kompjutoru (51,7 % njih aktivno vježba, a 43,7 % njih igra igrice na kompjutoru). Djevojke se drugim aktivnostima vidljivo manje bave u slobodno vrijeme u odnosu na provođenje vremena na internetu, nešto više provode vrijeme baveći se hobbijem u odnosu na mladiće. Druženju s prijateljima u trgovačkim centrima, na ulici, u parkovima i sl. samo radi zabave nešto više skloniji su mladići.

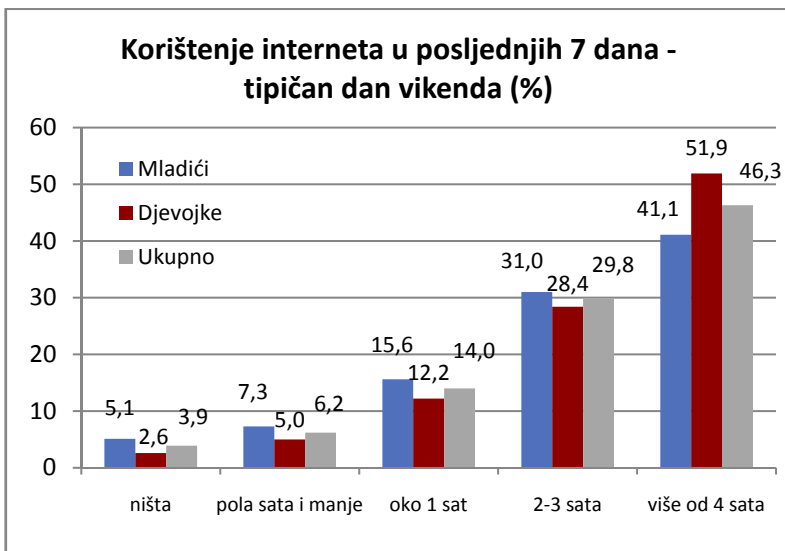
INTERNET

Broj provedenih sati na internetu u toku dana istraženo je pitanjem: „Koliko si sati (ako si uopće) u POSLJEDNJIH 7 DANA bio na internetu (na računalu, tabletu, mobitelu, konzoli ili nekoj drugoj elektroničkoj napravi) TIPIČNIM RADNIM DANOM (ponedjeljak – četvrtak) i TIPIČNIM DANOM VIKENDA (petak – nedjelja)? Molimo te da uključiš sve vrste aktivnosti na internetu.“

Ponuđeni odgovori za tipične radne dane, kao i dane vikenda bili su: „Ništa“, „Pola sata ili manje“, „Oko 1 sat“, „Oko 2-3 sata“, „Oko 4-5 sati“, „6 sati ili više.“

Rezultati istraživanja pokazuju kako tipičnim radnim danom mladi u najvećem postotku provedu 2 do 3 sata na internetu (izjavljuju njih 32,2 %), dok u dane vikenda 46,3 % učenika navodi da na internetu provede više od 4 sata. Djevojke pokazuju sklonost da i više sati od mladića provode na internetu tijekom tipičnog radnog dana kada su na internetu (32,7 % njih izjavljuju da to radi 2 do 3 sata, a 32,4 % njih 4 sata i više). Preko polovice djevojaka (njih 51,9 %) koristi tipičnim danom vikenda internet 4 sata i više. Njih ispod 5 % ne koristi internet tipičnim radnim danom, odnosno tipičnim danom vikenda (4,9 % tipičnim radnim danom, odnosno 3,9 % tipičnim danom vikenda), pritom više mladića nego djevojaka izjavljuju da ne koristi internet i tipičnim radnim danom, kao i tipičnim danom vikenda.

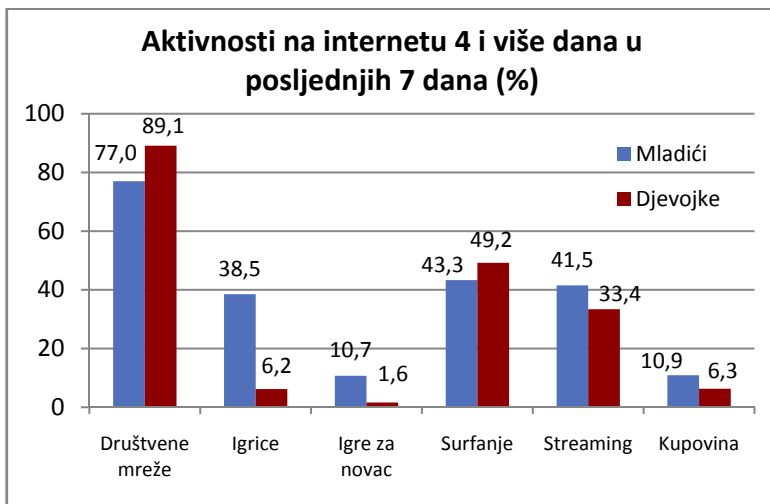

Kako bi se dobila informacija o učestalosti pojedinih vrsta aktivnosti na internetu postavljeno je pitanje: „Koliko si dana (ako si uopće) u POSLJEDNJIH 7 DANA bio na internetu; Na društvenim mrežama (komunikacija s drugima na internetu, koristeći primjerice WhatsApp, Twitter, Facebook, Skype, blogove, Snapchat, Instagram, Kik i sl.); Igrao/la on-line igre (rat, strategije, igre pucanja „iz prvog lica“, World od Warcraft, Call od Duty, Grand Theft Auto, MMO, MMORPG i sl.); Igrao/la igre u kojima možeš osvojiti novac (poker, strugalice, igre s kockom, automati i sl.); Čitao/la, surfao/la, tražio/la informacije i sl.; Gledao/la on-line (engl. streaming) ili skidao/la muziku, video, filmove i sl.; Tražio/la, prodavao/la ili kupovao/la proizvode, igre, knjige i sl. (Amazon, Ebay itd.)?“

Ponuđeni odgovori su bili: „Niti jedan dan“, „1 dan“, „2 dana“, „3 dana“, „4 dana“, „5 dana“, „6 dana“, „7 dana“.

U niže navedenom grafičkom prikazu prikazani su rezultati za učenike koji su izjavili da su navedenu aktivnost **prakticirali 4 i više dana u posljednjih 7 dana**.

Prema dobivenim rezultatima, i mladići i djevojke u najvećoj mjeri internet koriste za komunikaciju putem društvenih mreža, nešto više djevojke od mladića (77 % mladića, 89,1 % djevojaka). Druga po učestalosti i kod mladića i kod djevojaka je aktivnost čitanja, surfanja i traženja informacija (43,3 % mladići, 49,2 % djevojke), a treća aktivnost online gledanja (engl. streaming) i skidanja muzike, videa, filmova i sl. (41,5 % mladići, 33,4 % djevojke). Mladići se dodatno ističu u igranju igrica (njih 38,5 % u odnosu na 6,2 % djevojaka). Također, istaknuto više od djevojaka igraju igre za novac na internetu i kupuju (10,7 % mladića igra za novac u odnosu na 1,6 % djevojaka; njih 10,9 % kupuje na internetu u odnosu na 6,3 % djevojaka).

KOCKANJE

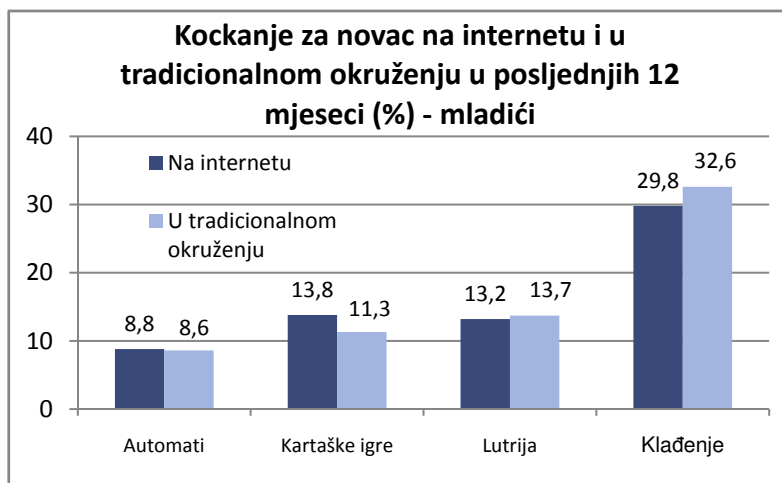
Općenito kockanje podrazumijeva bilo koju „igru“ odnosno aktivnost u kojoj se ulaže novac, te postoji šansa za dobitak ili gubitak novca, a da taj ishod ne možemo predvidjeti. Većina osoba kocka povremeno gledajući na to kao na oblik zabave. Ono vrlo često predstavlja društveno prihvatljivo ponašanje. Radi se o legalnom i vrlo rasprostranjenom, te lako dostupnom obliku zabave. Međutim, kockanje je prema zakonodavstvu RH osobama mlađim od 18 godina zabranjeno. Unatoč tome, problemi s kockanjem sve su češći kod mladih i maloljetnih osoba, kao i kod mlađih punoljetnih osoba. Masovni mediji i društvena okolina

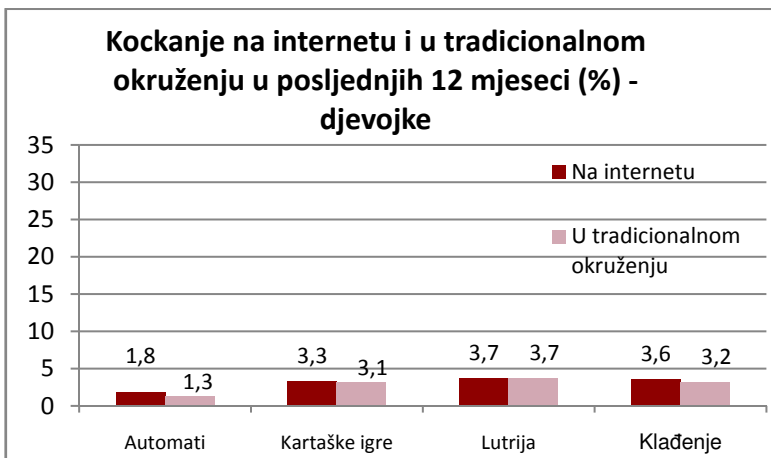
čine kockanje sve privlačnijim za mlade čineći ga prihvatljivim oblikom zabave i za njihovu dob.

Kako bi se dobio uvid u izraženost kockanja na internetu i u tradicionalnom okruženju (bez interneta), postavljena su sljedeća dva pitanja u upitniku: „Ako si u POSLJEDNJIH 12 MJESECI kockao za novac koje si igre igrao NA INTERNETU?“ i „Ako si u POSLJEDNJIH 12 MJESECI kockao za novac koje si igre igrao, ali NE NA INTERNETU (u tradicionalnom okruženju)?“

Ponuđeni odgovori u oba pitanja su bili: „Nisam igrao te igre“, „Jednom mjesečno ili manje“, „2-4 puta na mjesec“, „2-3 puta na tjedan“, „4-5 puta na tjedan“, „6 ili više puta na tjedan.“

Niže navedeni grafički prikazi pokazuju rezultate zasebno za mladiće i djevojke za pojedine vrste kockanja za novac na internetu, kao i u tradicionalnom okruženju, iskazani u postocima onih koji su kockali najmanje jednom u posljednjih 12 mjeseci.

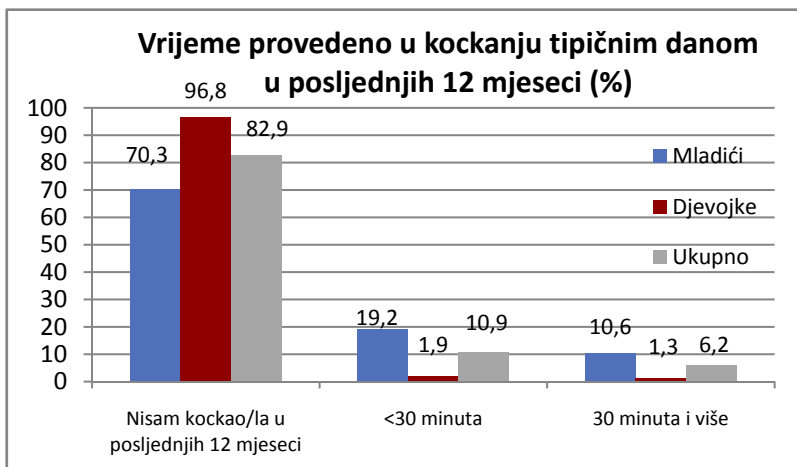

Mladići, sukladno dosadašnjim spoznajama, kockaju za novac u znatno većem broju nego djevojke. Pritom, najviše njih izjavljuje da se kladi za novac, kako na internetu (29,8 %), tako i u tradicionalnom okruženju (32,6 %). Podjednako se kartaju i igraju lutriju za novac (u rasponu od 11,3 % mladića koji su u posljednjih 12 mjeseci kartali za novac u tradicionalnom okruženju do 13,8 % njih koji su kartali na internetu u posljednjih 12 mjeseci). U najmanjoj mjeri igraju na automatima. Djevojke koje kockaju podjednako igraju kartaške igre, lutriju i klade se (u rasponu od 3,1 % do 3,7 %). U najmanjoj mjeri igraju igre na automatima (1,3 % u tradicionalnom okruženju, a 1,8 % na internetu).

Dodatno su učenici/e odgovarali na pitanja koliko su vremena proveli kockajući za novac tipičnim radnim danom u posljednjih 12 mjeseci pitanjem: „*Koliko si vremena (ako si uopće) proveo/la kockajući za novac TIPIČNIM DANOM u POSLJEDNJIH 12 MJESeci?*“

Prikazani su rezultati za odgovore: „*nisam kockao/la u posljednjih 12 mjeseci*“, zatim kategoriju „*manje od 30 minuta*“, te „*30 minuta i više*“.

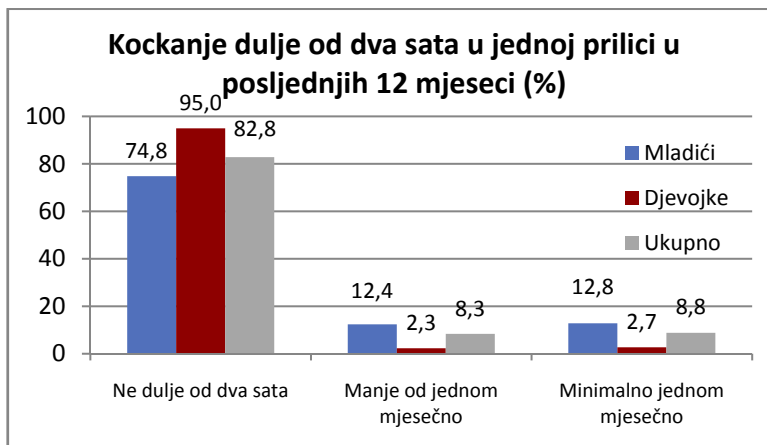

Većina ispitanih učenika u posljednjih 12 mjeseci nije kockala za novac (82,9 %), najviše je djevojaka koje nisu kockale (96,8 %), dok je mladića bilo 70,3 %. Među mladićima koji su kockali u najvećoj mjeri, njih 19,2 % provelo je manje od 30 minuta u kockanju za novac, a 10,6 % njih izjavljuje kako je kockalo 30 minuta i više tipičnim danom u posljednjih 12 mjeseci.

Učestalost kockanja za novac u trajanju duljem od 2 sata u posljednjih 12 mjeseci istražena je pitanjem: „Koliko si često (ako si ikada) kockao/la za novac dulje od 2 sata (u jednoj prilici) u POSLJEDNJIH 12 MJESECI?“

Prikazani su rezultati za **učenike koji su kockali u posljednjih 12 mjeseci** prema kategorijama odgovora: „*nikada dulje od 2 sata u posljednjih 12 mjeseci*“, „*manje od jednom mjesečno dulje od 2 sata u posljednjih 12 mjeseci*“, te „*najmanje jednom mjesečno dulje od 2 sata u posljednjih 12 mjeseci*“.

Dulje od 2 sata ukupno je barem jednom u posljednjih 12 mjeseci kockalo njih 17,1 %, od toga u najvećoj mjeri mladići (njih 12,4 % manje od jednom mjesečno dulje od 2 sata u posljednjih 12 mjeseci, te 12,8 % najmanje jednom mjesečno dulje od 2 sata u posljednjih 12 mjeseci). Nikada dulje od 2 sata nije u jednoj prilici u posljednjih 12 mjeseci kockalo njih 82,8 % (u većoj mjeri djevojke, 95,0 %, u odnosu na 74,8 % mladića).

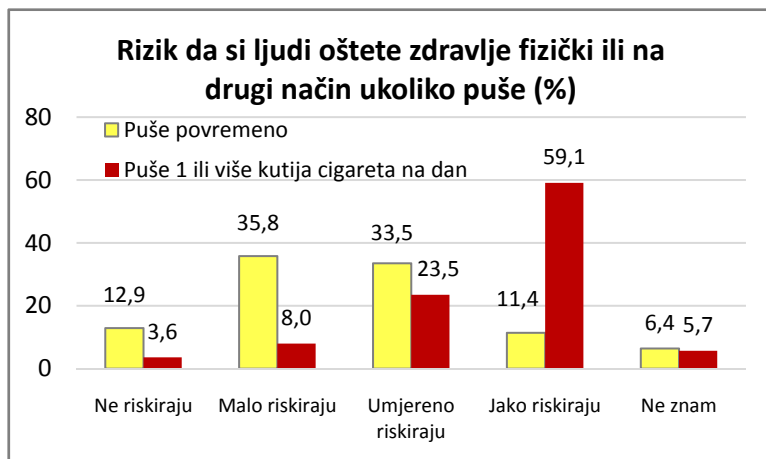

DOSTUPNOST - POSLJEDICE - POLICY

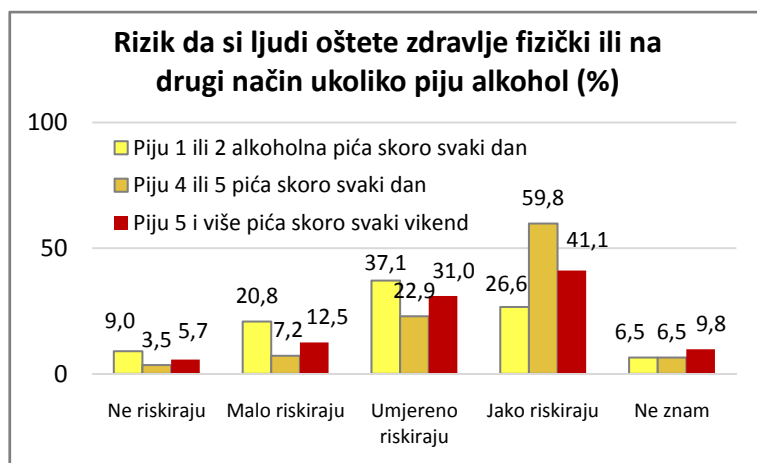
Poznato je da su pušenje cigareta, pijenje alkohola, pušenje marihuane, te uzimanje droga štetni za zdravlje, uzrokuju brojne bolesti, a mogu dovesti i do smrti.

Kako mladi procjenjuju koliki je rizik po zdravlje uporabom navedenih štetnih tvari ispitano je pitanjem: „Što misliš koliki je RIZIK da si ljudi oštete zdravlje fizički ili na drugi način ukoliko: puše cigarete povremeno; puše jednu ili više kutija cigareta dnevno; piju jedno ili dva alkoholna pića skoro svaki dan; piju četiri ili pet pića skoro svaki dan; piju pet ili više pića u jednoj prilici gotovo svaki vikend; probaju marihuanu ili hašiš (kanabis) jednom ili dvaput; povremeno puše marihuanu ili hašiš (kanabis); redovito puše marihuanu ili hašiš (kanabis); probaju ecstasy jednom ili dvaput; redovito uzimaju ecstasy; probaju amfetamine (speed) jednom ili dvaput; redovito uzimaju amfetamine?“

Ponuđeni odgovori bili su: „Ne riskiraju“, „Malo riskiraju“, „Umjereno riskiraju“, „Jako riskiraju“, „Ne znam“.

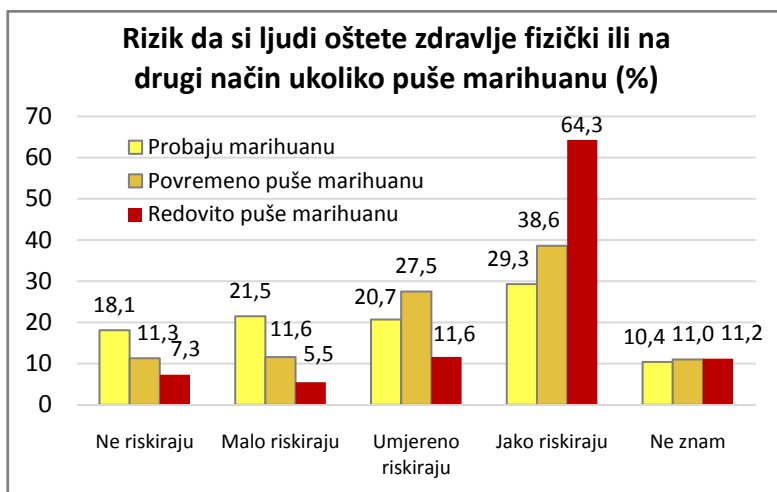

Promatramo li rizik za zdravlje zbog pušenja cigareta, najveći udio mladih smatra da oni koji povremeno puše riskiraju malo (35,8 %) i umjereno (33,5 %). Za pušenje 1 ili više kutija cigareta na dan najviše mladih procjenjuje da time osobe jako riskiraju da si oštete zdravlje fizički ili na drugi način, njih 59,1 %.

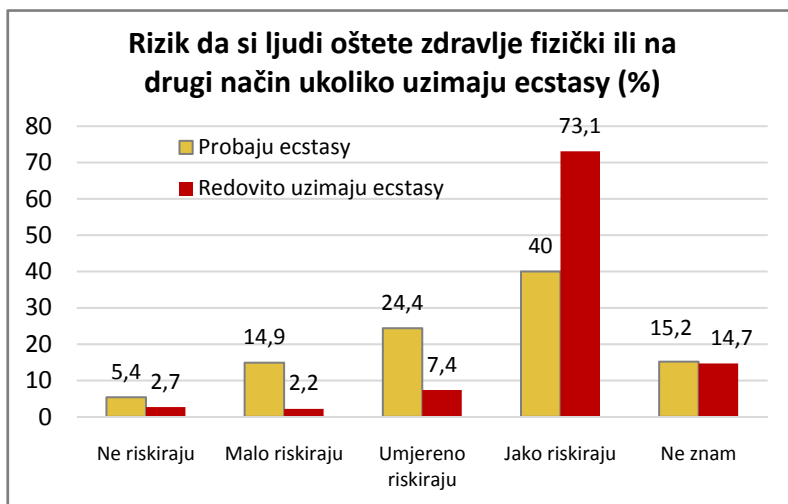

Kad je riječ o pijenju alkohola, za pijeње 1 ili 2 alkoholna pića skoro svaki dan najviše mladih procjenjuje da time osobe umjereno riskiraju (37,1 %), za pijeње 4 ili 5 pića skoro svaki dan gotovo 60 % učenika/ca procjenjuje da jako riskiraju, a za pijeња 5 i više pića skoro svaki vikend

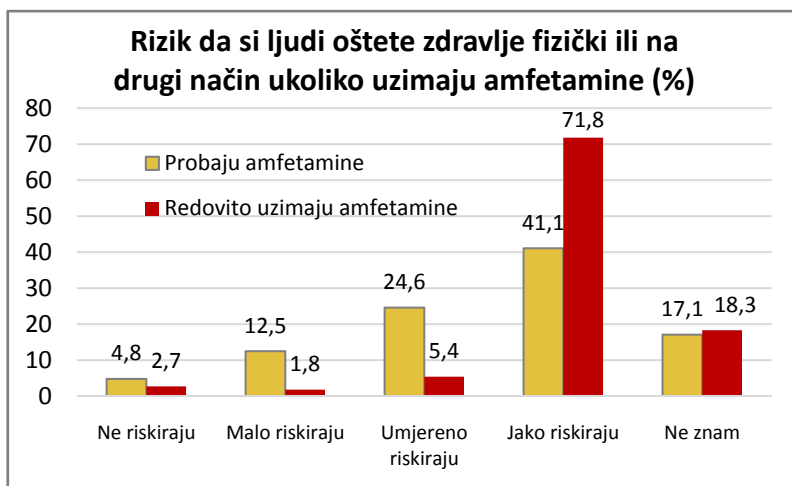
41,1 % njih procjenjuje da osobe jako riskiraju da si oštete zdravlje fizički ili na drugi način.

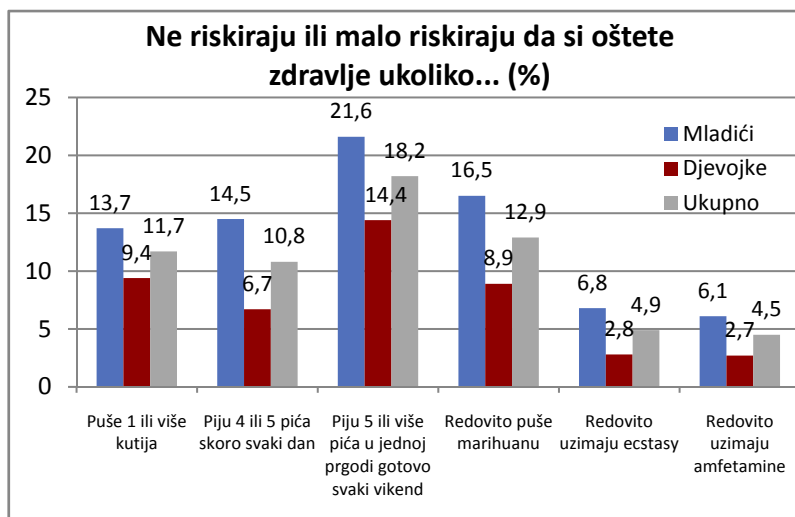
Kada je u pitanju procjena rizika za oštećenje zdravlja zbog pušenja marihuane, najveći broj mladih procjenjuje da osobe jako riskiraju i kada isprobavaju marihuanu (29,3 %), i kad povremeno puše (38,6 %), kao i kada redovito puše (najviše njih, 64,3 %). Kod redovitog pušenja marihuane njih 7,3 % procjenjuje da osoba ne riskira oštećenje zdravlja, a 11,2 % njih izjavljuje da ne zna.

Mladi u Hrvatskoj procjenjuju da ljudi koji probaju ecstasy jako riskiraju da si oštete zdravlje fizički ili na drugi način (40 %), također najviše mladih (73,1 %) smatra da jako riskiraju ako redovito uzimaju ecstasy.

Za uzimanje amfetamina procjena rizika je podjednake raspodjele kao i za uzimanje ecstasy-a, tako da 41,1 % mladih u Hrvatskoj za one koji probaju amfetamine smatra da jako riskiraju, a njih 71,8 % to smatra za one koji ga redovito uzimaju.

Osvrnemo li se na učenike koji smatraju da ljudi ne riskiraju ili malo riskiraju da si oštete zdravlje ukoliko puše jednu ili više kutija cigareta dnevno, piju četiri ili pet pića skoro svaki dan, piju pet ili više pića u jednoj prilici gotovo svaki vikend, redovito puše marihuanu ili hašiš (kanabis), redovito uzimaju ecstasy ili redovito uzimaju amfetamine, možemo uočiti kako je veći udio mladića koji to smatraju u odnosu na djevojke, za sva navedena rizična ponašanja.

Od navedenih rizičnih ponašanja, najveći udio i mladića i djevojaka koji smatraju da ljudi ne riskiraju ili malo riskiraju da si oštete zdravlje je ukoliko piju pet ili više pića u jednoj prilici gotovo svaki vikend (21,6 % mladići, 14,4 % djevojke).

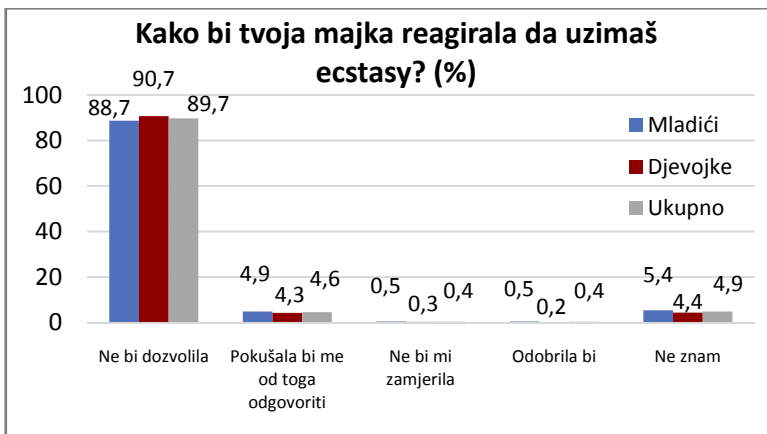
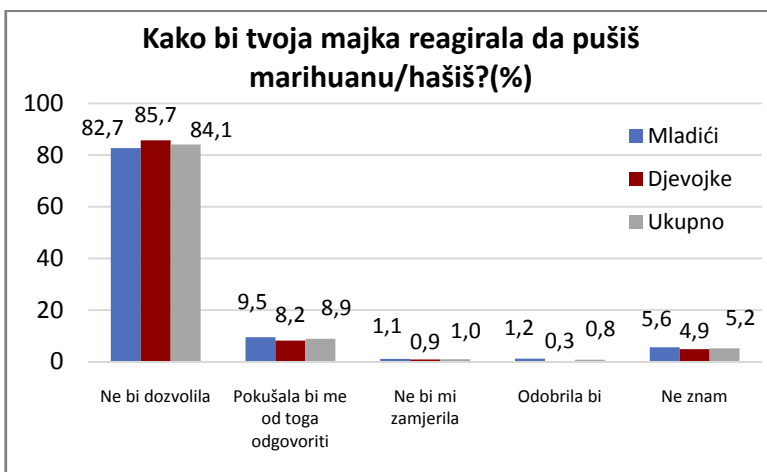
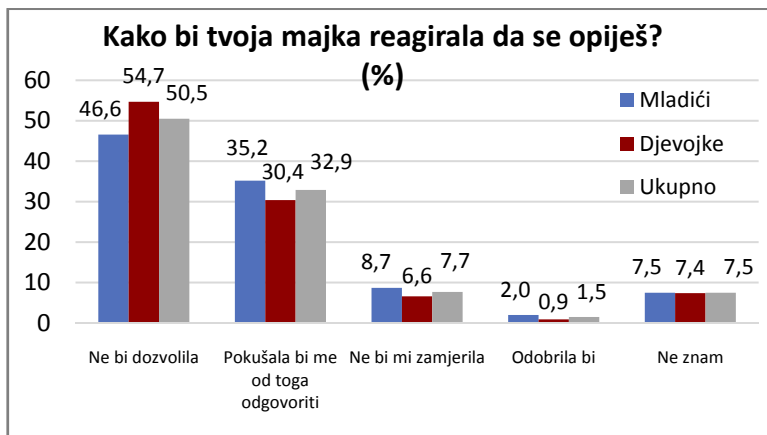
Obiteljsko okruženje i doživljaj roditeljskih stavova i ponašanja od strane mladih mogu biti zaštitni čimbenik kada su u pitanju rizična ponašanja.

Na koji način mladi u Hrvatskoj percipiraju reakciju majke, odnosno oca, ukoliko bi se opili, pušili marihuanu ili uzimali ecstasy, ispitano je pitanjima: *„Što misliš kako bi tvoja majka reagirala da učiniš sljedeće? Opiješ se; pušiš marihuanu/hašiš; uzimaš ecstasy.“*

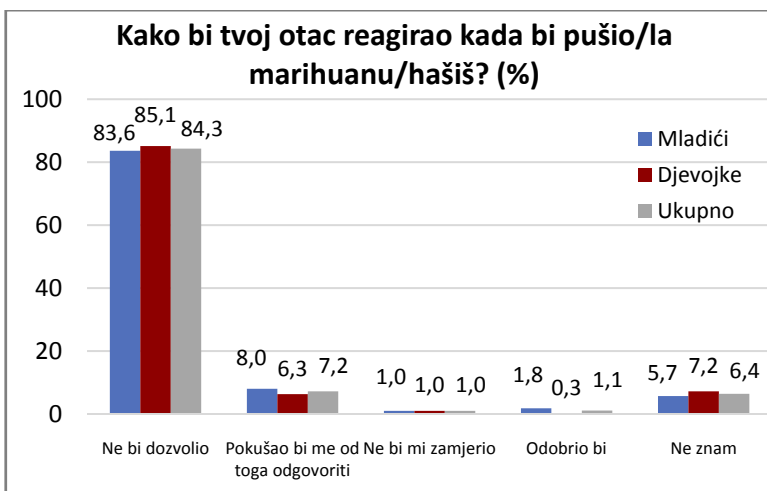
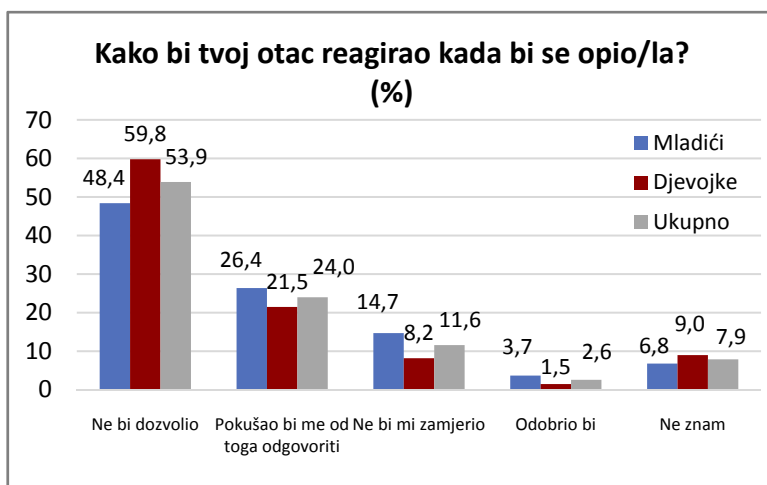
Ponuđeni odgovori bili su: *„Ne bi dozvolila“, „Pokušala bi me od toga odgovoriti“, „Ne bi mi zamjerila“, „Odobrila bi“, „Ne znam“.*

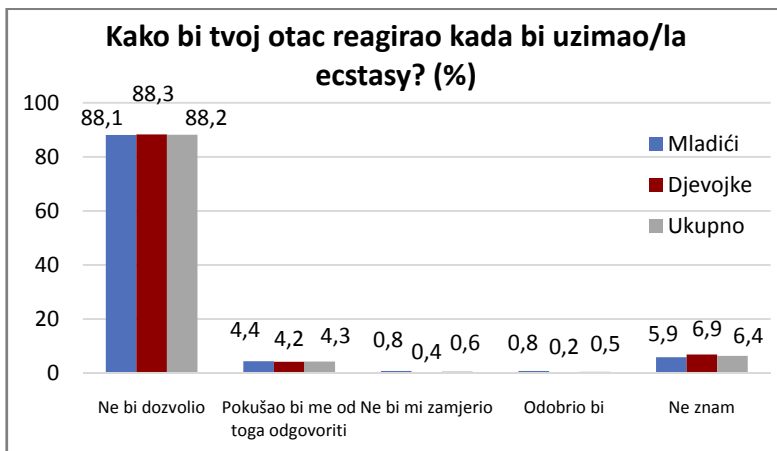
Pitanja za reakciju oca postavljena su prema istom principu: *„Što misliš kako bi tvoj otac reagirao da učiniš sljedeće? Opiješ se; pušiš marihuanu/hašiš; uzimaš ecstasy.“*

Ponuđeni odgovori bili su: *„Ne bi dozvolio“, „Pokušao bi me od toga odgovoriti“, „Ne bi mi zamjerio“, „Odobrio bi“, „Ne znam“.*

Učenici podjednako percipiraju reakciju majke kad je riječ o opijanju, pušenju marihuane i uzimanju ecstasy-a. U najvećem postotku smatraju da im majka to ne bi dozvolila (50,5 % za opijanje, 84,1 % za pušenje marihuane, 89,7 % za uzimanje ecstasy-a). Pogledamo li odnos mladića i djevojaka, i on je podjednak u svim kategorijama. Za opijanje se ipak može uočiti veći udio učenika/ca koji smatraju da im majka ne bi zamjerila ukoliko bi se opili, njih 7,7 %, dok je za pušenje marihuane i uzimanje ecstasy-a udio puno niži (1 %, odnosno 0,4 %).

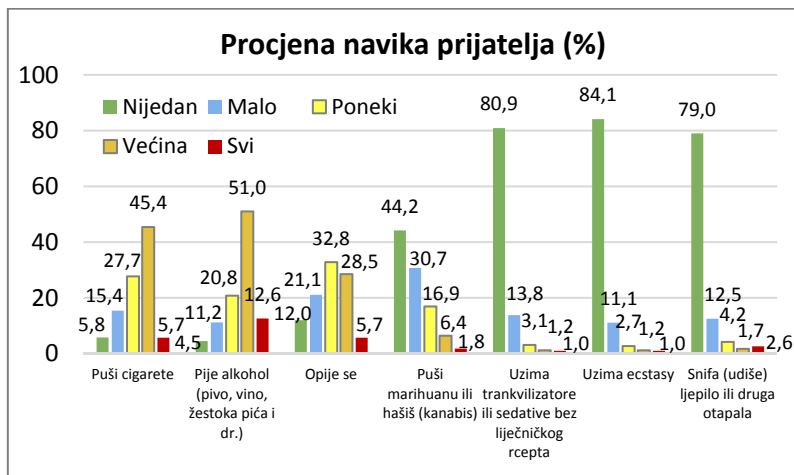

Učenici/e u Hrvatskoj percipiraju reakciju oca ukoliko bi se opili, pušili marihuanu, uzimali ecstasy, podjednako kao reakciju majke. Da im otac ne bi dozvolio da se opiju smatra 53,9 % učenika/ca, da puše marihuanu 84,3 %, a da uzimaju ecstasy smatra 88,2 % učenika/ca u Hrvatskoj. Kao i kod procjene reakcije majke, tako i kod procjene reakcije oca bilježi se veći postotak učenika/ca koji smatraju da im otac ne bi zamjerio ukoliko bio se opili (11,6 %), u odnosu na pušenje marihuane (1 %) i uzimanje ecstasy-a (0,6 %).

Poznato je da su mladima prijatelji vrlo važni, služe im kao uzor, te su važna komponenta u njihovu psihosocijalnom razvoju.

Kako mladi procjenjuju navike svojih prijatelja ispitano je pitanjem: „Prema tvojoj procjeni koliko tvojih prijatelja: puši cigarete; pije alkohol (pivo, vino, žestoka pića i dr.); opije se; puši marihuanu ili hašiš (kanabis); uzima trankvilizatore ili sedative (bez liječničkog recepta); uzima ecstasy; snifa (udiše) ljepilo ili druga otapala?“

Ponuđeni odgovor bili su: „Nijedan“, „Malo“, „Poneki“, „Većina“, „Svi“.

Promatramo li kako mladi u Hrvatskoj procjenjuju navike svojih prijatelja, najviše njih izjavljuje da ima prijatelje koji piju alkohol. Preko 50 % učenika/ca je izjavilo da im većina prijatelja pije alkohol, a 12,6 % da im svi prijatelji piju alkohol. Udio učenika/ca koji ima prijatelje koji puše također je visok; 45,4 % učenika izjavilo je da im većina prijatelja puši, a 5,7 % njih da im svi prijatelji puše. Približno svaki treći učenik/ca ima većinu prijatelja koji se opijaju (28,5 %), a 5,7 % učenika/ca izjavljuje da se svi prijatelji opijaju. Učenika/ca kojima većina prijatelja puši marihuanu je 6 %, a kojima svi prijatelji puše marihuanu 2 %. Što se tiče uzimanja trankvilizatora ili sedativa bez liječničkog recepta, uzimanja ecstasy-a, „snifanja“ (udisanja) ljepila ili drugih otapala, većina učenika nema prijatelje koji to rade (80,9 % izjavljuje da nijedan prijatelj ne uzima trankvilizatore ili sedative bez liječničkog recepta; 84,1 % njih izjavljuje da nijedan prijatelj ne uzima ecstasy; 79 % da nijedan prijatelj ne „snifa“ (udiše) ljepilo).

Kratki pregled najznačajnijih rezultata

- Percepcija dostupnosti sredstava (cigareta, alkohola, marihuane) u Hrvatskoj i dalje je vrlo visoka. Tako učenici navode da bi lako ili vrlo lako mogli nabaviti cigarete (72,5 %), alkohol (86,6 %) i marihuanu (41,6 %).
- Hrvatski učenici puše više od svojih europskih vršnjaka, 33,1 % njih su trenutni pušači (pušili u posljednjih 30 dana) u odnosu na 21 % trenutnih pušača u ESPAD zemljama.
- Trend pijenja alkoholnih pića u posljednjih 30 dana je u padu u odnosu na 2011. godinu, ali je prevalencija i dalje iznad ESPAD prosjeka. Ukupno 54,7 % učenika je izjavilo da je u posljednjih 30 dana pilo alkohol.
- Podatci o ekscesivnom pijenju su i dalje vrlo visoki, tako je 46,8 % učenika izjavilo da je pilo 5 ili više pića u jednoj prigodi u posljednjih 30 dana. Mladići na takav način konzumiraju alkoholna pića češće u odnosu na djevojke.
- Uporaba psihoaktivnih droga je stabilna, ali i nadalje s visokim udjelom. Hrvatska se prema konzumaciji ilegalnih droga u životu nalazi iznad ESPAD prosjeka, tako 22,5 % učenika navodi da je barem jednom u životu probalo drogu.
- Životna prevalencija (konzumacija barem jednom u životu) uzimanja ilegalnih droga iznosila je: marihuana 21,5 %, trankvilizatori bez liječničkog recepta 4,2 %, ecstasy 2,4 %; inhalanti 25,3 %, nove psihoaktivne tvari/droge 7,0 %, ostale droge (izuzev marihuane) 5%.
- Po prvi puta je istražena prevalencija pušenja elektroničkih cigareta. Manje od petine učenika (njih 16,0 %) je izjavilo da je pušilo e-cigaretu u posljednjih 12 mjeseci.
- Slobodno vrijeme učenici najčešće provode u aktivnostima na internetu. Djevojke to čine češće u odnosu na mladiće (85,6 % djevojke i 81,2 % mladići), dok mladići znatno više od djevojaka igraju igre na kompjutoru (43,7 % mladići u odnosu na 9,4 % djevojke) i više aktivno vježbaju (51,7 % mladići u odnosu na 22,6 % djevojke).
- Najčešća aktivnost na internetu u posljednjih 7 dana (4 i više dana u tjednu) je bilo korištenje društvenih mreža. Djevojke su to činile češće (89,1 %) u odnosu na mladiće (77,0 %). Mladići znatno više igraju online igrice (38,5 % mladići u odnosu na 6,2 % djevojke) i igraju igre za novac (10,7 % mladići u odnosu na 1,6 % djevojaka).
- Mladići kockaju za novac u znatno većem broju nego djevojke. Najviše njih izjavljuje da se kladi za novac, kako na internetu (29,8 %), tako i u tradicionalnom okruženju (32,6 %).

LITERATURA

1. Ajduković, Kolesarić: Etički kodeks istraživanja s djecom, Zagreb:Vijeće za djecu Vlade Republike Hrvatske, Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži;2003.
2. Čorak D, Krnić D, Modrić I. Kockanje i mladi: Kocka nije cool. Nacionalni projekt „Zdrav za 5“. Pavić Šimetin I, Koštić I, Veber S, urednici. Zagreb: MUP (Ravnateljstvo Policije); 2012.
3. Danielsson AK, Wennberg P, Hibell B, Romelsjö A. Alcohol use, heavy episodic drinking and subsequent problems among adolescents in 23 European countries: does the prevention paradox apply? *Addiction*. 2012 Jan;107(1):71-80. doi:10.1111/j.1360-0443.2011.03537.x. PubMed PMID: 21672071.
4. Dutra LM, Glantz SA. Electronic cigarettes and conventional cigarette use among US adolescents: a cross-sectional study. *JAMA pediatrics*. 2014 Jul 1;168(7):610-7.
5. Franelić IP, Muslić L, Palavra IR, Jovičić D, Markelić M, Milanović SM. Zajednička akcija za smanjenje štete povezane s alkoholom (Joint Action on Reducing Alcohol Related Harm-JA RARHA). *Hrvatski časopis za javno zdravstvo*. 2016;12(47):2-6.
6. Hibell B et al. The 1995 ESPAD report: Alcohol and Other Drug Use Among Students in 26 European Countries, The Swedish Council for Information on Alcohol Other Drugs, CAN, Council of Europe, Co-operation Group to Combat Drug Abuse and Illicit Trafficking in Drugs (Pompidou Group). 1997.
7. Hibell B et al. *The 2011 ESPAD report: substance use among students in 36 European countries*, Swedish Council for Information on Alcohol and Other Drugs, Stockholm, European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction, Council of Europe, Cooperation Group to Combat Drug Abuse and Illicit Trafficking in Drugs (Pompidou Group). 2012.
8. Holstein BE, Pedersen TP, Bendtsen P, Madsen KR, Meilstrup CR, Nielsen L, Rasmussen M. Perceived problems with computer gaming and internet use among adolescents: measurement tool for non-clinical survey studies. *BMC public health*. 2014 Apr 15;14(1):1.

9. Kraus L et al. The ESPAD 2015 report. Results from the European School Survey Project on Alcohol and other Drugs. The ESPAD Group and EMCDDA. 2016.
10. Kuzman M et Fraelić IP. Adolescents' substance abuse experimentation. *Paediatrica Croatica. Supplement*. 2010.
11. Martz ME, Patrick ME, Schulenberg JE. Alcohol mixed with energy drink use among US 12th-grade students: Prevalence, correlates, and associations with unsafe driving. *Journal of Adolescent Health*. 2015;56.5: 557-563.
12. Miniauskiene D, Jurgaitiene D, Strukcinskienė B. Self-reported cannabis products and other illicit drugs consumption in older school-age children in Northern Lithuania: a comparison between 2006 and 2012. *Medicina*. 2014;50(3):162-8. doi: 10.1016/j.medic.2014.07.001. PubMed PMID: 25323544.
13. Molinaro S, Siciliano V, Curzio O, Denoth F, Salvadori S, Mariani F. Illegal substance use among Italian high school students: trends over 11 years (1999-2009). *PLoS One*. 2011;6(6):e20482. doi: 10.1371/journal.pone.0020482. PubMed PMID: 21695199; PubMed Central PMCID: PMC3112153.
14. Müller S, Piontek D, Pabst A, Baumeister SE, Kraus L. Changes in alcohol consumption and beverage preference among adolescents after the introduction of the alcopops tax in Germany. *Addiction*. 2010 Jul;105(7):1205-13. doi:10.1111/j.1360-0443.2010.02956.x. PubMed PMID: 20491726.
15. Müller S, Piontek D, Pabst A, Kraus L. The relationship between alcohol consumption and perceived drunkenness: a multilevel cross-national comparison in samples of adolescents. *Alcohol Alcohol*. 2011 Jul-Aug;46(4):399-406. doi:10.1093/alcalc/agr032. PubMed PMID: 21498845.
16. Poppel B, Andersen T. Alcohol and other drug use among students in Greenland--a comparison between some 1999 and 2003 ESPAD data. *Int J Circumpolar Health*. 2004;63 Suppl 2:410-3. PubMed PMID: 15736695.
17. Siciliano V, Mezzasalma L, Scalese M, Doveri C, Molinaro S. Drinking and driving among Italian adolescents: Trends over seven years

(2007-2013). *Accid Anal Prev.* 2016 Mar;88:97-104. doi: 10.1016/j.aap.2015.12.018. PubMed

18. Šimetin IP, Mayer D, Milanović SM, Franelić IP, Jovičić D, Istraživanje o zdravstvenom ponašanju učenika, *Health Behaviour in School-aged Children – HBSC 2013/2014*, Osnovni pokazatelji zdravlja i dobrobiti učenika i učenica u Hrvatskoj. Hrvatski zavod za javno zdravstvo, Zagreb, 2016.
19. The European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction (EMCDDA); dostupno na: <http://www.emcdda.europa.eu/>.
20. Uvodić-Đurić D. Mladi i alkohol. Čakovec, Autonomni centar ATC. 2007.
21. World Health Organisation. *Global status report on alcohol and health, 2014*. Geneva 2014.
22. Zakon o trgovini NN 30/14; dostupno na: <http://www.zakon.hr/z/175/Zakon-o-trgovini>.
23. Zakon o ugostiteljskoj djelatnosti NN 85/15; dostupno na: http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2015_08_85_1648.html.
24. Zakonu o ograničavanju uporabe duhanskih proizvoda (NN 128/1999, 55/2000, 125/2008, 55/2009 – ispravak, 119/2009, 94/13); dostupno na <http://www.zakon.hr/z/80/Zakon-o-ograni%C4%8Davanju-uporabe-duhanskih-proizvoda>

www.hzjz.hr
www.espad.org

ISBN 978-953-7031-60-2